

శ్రీమత్పరదేవరాయై నమః

కామవిలాసము

ద్విపదకావ్యము

మిల్టన్ మహాకవి కృతి “కామన్” అనుదాని కనుక్కులి

★

గ్రంథకర్త :

విద్వాన్ యన్. విశ్వనాథశాస్త్రి, ఎం. ఏ. ఐ. సి. ఐ.

ఆనందరీ ఠీడర్, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము.

★

1956

ప్రథమ ముద్రణము 1935

1000 ప్రతులు

ద్వితీయ ముద్రణము 1956

1000 ప్రతులు

పాఠ్య గ్రంథము :

బి. ఎ. ఇ-వ భాగము

యం. ఎ., యం. ఎ. (ఆనర్సు) నాల్గవ సంవత్సరము 1936 - 40.

విద్యాన్ ఫైనల్ బి. ఏ. బిచ్చికభాగము,

ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయము 1951 - 54.

ముద్రణ :

అజంతా ప్రింట్సు,

సికింద్రాబాదు.

PREFACE

'Comus' and its contents had a powerful appeal to me in that language, when first I read it as a text-book for my M. A. Examination of the Aligarh Muslim University in 1928. Since then I have an idea of adapting it in Telugu Verse, which has taken shape now, by Mother's will. I fervently hope that the Telugu public will accept it at its worth.

I must not lose this opportunity of thanking Mr. V. Ramasubbarayudu, my friend and President, Snehalata Kavitha Sangham for the trouble he has taken in preparing the Ms. for the press and Mr. A. V. Chelapati Rao, a good scholar in Telugu & Sanskrit, for his introduction and for looking into the proofs. Finally I must thank my friend and co-lecturer, Mr. B. V. Rama Nursu for having rendered the prose version of the story.

AUTHOR.

OPINIONS

I have had the pleasure of looking into some of the writings of Mr. S. Viswanatha Sastri, M. A. and am much impressed by the author's skill and learning. I have no doubt that he will have ample opportunities in the service of His Exalted Highness, the Nizam, for the development of his great powers.

Waltair,
29th Dec., 1934.

}

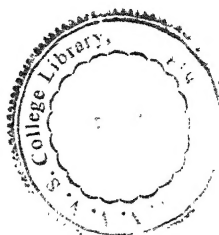
(Sd.) S. Radhakrishnan,
Vice Chancellor,
ANDHRA UNIVERSITY.

"I have read with great interest 'Kamavilasam' a Telugu rendering of Milton's *Comus* by Vidvan, S. V. Sastri. In my opinion, the author has ably brought out the spirit of the original. His departures from his source mainly consist in the replacing of classical allusions of which Milton's poem is so full, by references to our own puranic tales and legends which the average Telugu reader will more readily appreciate. It is the duty of every lover of Andhra culture to do his bit for the enriching of Modern Telugu literature and Mr. Sastri's attempt is therefore a step in the right direction.

Hyderabad (Dn) }
25th March '35. }

(Sd) T. Virabhadhrudu,
M. A., L. T.
Professor of English,
OSMANIA UNIVERSITY COLLEGE

A SUMMARY
of the story of
"COMUS"

The hero of the story or the villian of the piece, is Comus, born of Bacchus, the wine god and Circe, the sorceress. As is natural in such cases, he combines in himself the sorcery of his mother and his paternal heritage of love for wine. His trade for mere love of it, is to lure innocent travellers of the forest into tasting his magic wine which has the quality of transforming them into men with animal faces. As a record of past achievements, he has with him a riotous gang of fallen men roaming about the wood with their master enchanter.

Once, as ill-luck would have it, a handsome young lady and her two brothes of aristocratic descent, had to pass through that infested wood on the way to their father's house, where he was to be invested with his ducal power. The lady feels exhausted and hungry and her brothers go in search of finding out for her some nourishment but lose their way in the forest. Night descends and a thousand phantasies haunt the

lady's memory, when she is thus left to herself. That is the occasion and opportunity for Comus to introduce himself to her and to spread his net round his fair victim in the guise of a harmless villager. He resolves to make advances to her and own her as his queen. In order, however, to put his victim off the scent, he first learns the story of her lost brothers from her and promises to escort her to them after a night's rest.

Meanwhile, the brothers feel sorry for thier sister left alone; but feel confident that her chastity and force of character will protect her from the clutches of evil.

Their worst fears proved true, when the attendant spirit, disguised like their father's shepherd, appears before them to disclose what befell their unhappy sister. The brothers in great rage prepared to find out and chastise Comus; but are disillusioned by the shepherd about the possibility of force succeeding against one armed with charms and magic. He tells them also that he knows of a magical herb called "Haemony", which has the power of counter acting the evil influences of Comus' enchantments. Armed with this, they proceed in search of Comus' den, to break his glass of wine

and seize his wand, the two main forces of his evil influences.

At the other end, the lady is led by Comus, and his crew to a magnificent palace set out with all manner of deliciousness, where the lady is made to sit on an enchanted chair from which she cannot move and is offered a glass of wine. Comus offers to win her over with apparently convincing arguments that elevate gross materialism and profligacy to the level of virtue, which the lady rebuts with an equally forceful answer in defence of true virtue and chastity.

At this juncture, the two brothers rush in, wrest the glass out of Comus' hand and break it into pieces. His gang is held up but Comus escapes with the magic wand and the shepherd brings it to the notice of the brothers that without the wand being snatched the lady cannot be freed from the bonds of enchantment. But all is not lost; for the good shepherd suggests invoking the help of "Sabrina", a river goddess, who is the protector of virginity and who has the power of undoing the mischievous effect of Comus' black magic. Sabrina is accordingly invoked. She comes at once and sprinkles holy water thrice on the lady's finger tip and thrice on her rubied lip. The spell then loses its fell

grip on the lady and she is led in safety to her father's palace to increase their merriment and happiness.

Having thus discharged her labour of love, the attendant spirit disappears to happy climes, where day never shuts his eye, exhorting mortals to love virtue, lest, otherwise, the wrath of heaven should descend on them.

DEDICATED

TO

VIRTUE

మాత యసుజాత కూరు నా మానినీమ
తల్లికల నెల్ల దలచెడు భర్తృమరికె
బరుల దండ్రి భ్రాత సుతులవలె దలంచు
నతివ కిద్దాని నిత్తు నే నంకితముగ.

పీఠిక

శ్రీమంతం బగు మన భరతఖండంబున వేదశ్రోతలును, మహర్షులును లోకుల నుద్ధరించుతలంపుతోడ ననేకమోక్ష గ్రంథ రాజముల ననుగ్రహించియున్నారు. తరువాతఁ గొన్ని వేదాంత గ్రంథములను గొందఱు మహాత్ములు కావ్యనాటక రూపములతోఁ బ్రజానురంజకముగ విరచించియుండిరి. ఇట్టి గ్రంథములలోఁ బ్రబోధపంద్రోదయ మనఁబడు సంస్కృతనాటక మొకటి. ఇయ్యది కృష్ణమిత్రరచితము. దీనినే మాతృకగఁ గైకొని వరాహపురాణాది గ్రంథకర్తలగు నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగయ్య యనెడి జంట కవులు తెలుఁగులోఁ బ్రబంధరూపమున రచించి గంగనామాత్యున కంకితముఁ గావించియున్నారు. ఇట్లే సంకల్పసూర్యోదయ మనెడి యింకొక సంస్కృతగ్రంథముకూడఁ గలదు. ఇట్టిదే వేటొక్కటి జీవానందనాటక మనుపేరుతో విలసిల్లుచున్నది. ఈ కావ్యరత్నములు లోకమునకు జ్ఞానప్రబోధ మొనర్చుటకుఁ బూర్వకవులచే రచియింపబడియున్నవి.

ఇంచుమించుగ నిట్లే సన్మార్గప్రవర్తనలఁ గలుపునట్టి “కామవిలాస” మను నీ కావ్యమును బ్రహ్మశ్రీ సరిపెల్ల విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు రచించి మన కొనంగియున్నారు. ఇది గేయఘణితిలో వ్రాయఁబడినది—స్త్రీల సౌశీల్యము, మనుజుల సద్వర్తనము, వీని నాధారములుగఁ గైకొని యీ కావ్యము రచింపఁబడినది.

క వి ప్ర భం స

ఈ కవితాపండితులు సంస్కృతాంగభాషలయందు 'యం. యే.' పరీక్ష నిచ్చియున్నారు. ప్రాచ్యభిరుదములందు 'విద్యాన్' 'పి. ఓ. యర్.' విరుదములను గడించియున్నారు. వీరి మేధాశక్తి కడుంగడు నపారముగఁ దోచుచున్నది. వీరు మూడుభాషలలో నిరతిశయోత్తమ పాండిత్యమును సంపాదించియున్నారు. ఇట్టి మేధావులు నాఁట నూట నొక్కరిద్దరుండురేమో. ఇట్లనితర దుర్లభ మగు శేషముషీమహిమల గడించినట్టి వీరిని రావించి సత్కరించి మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయమువారు వీరిచే నెన్నియో యమూల్యోపన్యాసముల నాంధ్రవిమర్శనుగూర్చి యిప్పించియున్నారు. ఈ యుపన్యాసము లాంధ్రభాషాయోషామణి కపూర్వాలంకరణములై విలసిల్లుచున్నవి. "ఆంధ్రవిమర్శకుఁ" డనెడిపేరుతో నీ యుపన్యాసము లన్నియు నచిరకాలములో ముద్రింపించి జిజ్ఞాసువు లగునట్టి మన యాంధ్రమహాశయులకు దయతో నందఁజేయుదురుగాక యని వీరిని బ్రార్థించుచున్నాను. వీరు ప్రస్తుతము హైదరాబాదులో నైజాము కాలేజీలో నొక యాచార్య (Professor) స్థానము నలంకరించుచున్నారు. వీరు చక్కని కళాపాసకులు. దేవీ పూజా యరంధరులు. ఇదివఱకే వీరిచే "లలితాశతకము, హంసతారావళి" మున్నగు గ్రంథములు రచింపఁబడినవి. ఇయ్యది వీరి కవితాకల్ప లతకుఁ బూచిన మణొక్కనుమరాజము. వీరు స్నేహలతాకవితా సంఘమునందుఁ బ్రధానసభ్యురై, తాము రచించినట్టి యమూల్య కావ్యరత్నముల స్నేహలతామతల్లికే కాసుకలుగా సమర్పించు

చున్నారు. వీరినిఁ బ్రోత్సహించి వీరి మేధానుధాంబుధిలో దాగి యున్న మాధురీసాధురీతులను సంఘసభ్యులకేగాక యితర పాఠక మహాశయులకు నైతము జవిచూపించుటకుఁ దోడ్పడిన మహానుభావులగు బ్రహ్మశ్రీ వాజపేయయాజుల రామసుబ్బారాయఁడు, బి. ఏ. గారెంతయుఁ బ్రశంసార్హులు. వారి కనేక నమస్కారము లర్పించుచున్నాఁడను. వీరి ప్రోద్బలముచేఁ గాకున్న నిట్టి గ్రంథములు మనకు లభించియుండవు. ఇయ్యది స్నేహలతా సుమరాజిలో నలుబదినాలవదియై విరాజిల్లుచున్నది. స్నేహలతా కవితాసంఘము నిరంతర మిట్టిపుష్పములనే పూచుచుండుఁగాక !

గ్రంథ ప్రశంస

ఈ కామవిలాసమునకు మాతృక యేదియన నాంగ్ల భాషలోఁ గవిశిఖామణులం దగ్రస్థాన మలంకరించిన మిల్టన్ (Milton) కవివద్యునిచే రచింపఁబడిన (Comus) కౌముసు నాఁబడు నీతిదోఢక మగు చిన్ని నాటిక. ఈ యాంగ్లనాటక కవిత్వమాధుర్యముతో సరితూగిన శ్రావ్య కావ్యరాజము లేనేలేదని జాన్సను (Johnson) కవి దీనిని స్తోత్ర మొనర్చుచున్నాఁడు.

“A work more truly poetical is rarely found”

Johnson's “Life of Milton”

“కవితాశివ నింతకంటె యథార్థముగ శోభింపఁజేయు కావ్యమెందును బ్రాయశః ముగ్ధుఁ గానరాదు.”

జాన్సన్ వ్రాసిన “మిల్టన్ జీవితము”

ఇట్టి యుత్తమ గ్రంథమును వ్రాయుటకు మిల్టన్ కవిని ఋరికొల్పిన మూలకారణము తత్కవిశేఖరునకు నీతి ప్రవర్తన యందును, ధర్మానుష్ఠానము నందును, దైవభక్తి యందును గల నిరతిశయవిశ్వాసమే నుమీ. ఈ కవిచంద్రునకు దుర్వ్యసనలౌల్యము గాని, దుష్పథసంచారము గాని వినుటకేనియు దుస్సహములు. స్వచ్ఛమై నిష్కలుషమై సదాచార సంపన్నమైనట్టి జీవితయాత్రయే యీ కవిచంద్రునికిఁ బరమావధి. ఈ ఛాపమునే 'Wordsworth' అనునొక యాంగ్ల మహాకవి Milton గుఱించి యిట్లు వెలిఁబుచ్చెను గదా.

Thy soul was like a star and dwelt apart
 Thou hadst a voice whose sound was like the sea
 Pure as the naked heavens, majestic free
 So did'st thou travel on life's common way
 In cheerful godliness, and yet thy heart
 The lowest duties on herself lay
 "Plain living and high thinking
 was his motto in life."
 Milton himself had expressed in
 the sonnets on his blindness
 "who best

Bears his mild yoke, they serve him best."

ఇట్టి సద్గుణగణగరిష్ఠులలోఁ జేరిన మహనీయుఁడు మిల్టన్ మహాకవి. సౌశీల్యమునకు సత్ప్రవర్తనమునకు దైవసహాయమెల్ల పుడు సన్నిహితమై యుండుననియే యీ కవి చేయునట్టి ప్రబోధ సారాంశము. ఇక్కఱలోఁ గామునిచేతఁ జిక్కిన నుశీల తుదకు ధర్మదేవత చేత సధర్మపాశములనుండి విడిపించఁబడి రక్షింపఁబడినది. ఇట్టి నీతులను నిరూపించి ప్రజలను సన్మార్గ ప్రవర్తకుల

నొసరించుటకే మిల్టన్ కవి యీ గ్రంథమును రచించియున్నాడు. దీనినే ముఖ్యోద్దేశముగ గైకొని శ్రీ విశ్వనాథ శాస్త్రిగారు కామ విలాస కావ్యమును దెలుంగుబాసలోనికి సనువదించిరి.

౪ విలా ప్ర శం స

ఇందలికవిత్వము చక్కనిధారాశుద్ధితో విలసిల్లుచు మృదు పదసంపదతో నలరారుచు మిక్కిలి మనోరంజకముగనున్నది. పలుతావులం దీకవిశేఖరులు పసందు లగుపలుకుల నుపయోగించి మనోహరముగ నుండునట్లు విరచించియున్నారు. అట్టితావుల నన్నింటి నొక్కొక్కదానిని నిరూపించవలయునన్నచో గ్రంథము కంటె నెంతో పీఠికయే పెద్దదగుననుభూతిచే సహృదయులగు పాఠకుల కయ్యది విడచుచున్నాను.

మొత్తముమీద గ్రంథము మిక్కిలి రసవంతమై, ధారాళమై, సహజగమనశోభితమై, సలక్షణమై శ్రుతికింపుగూర్చు చున్నది. ఎంతచదివినను జదివినకొలది రసము చిప్పిలుచున్నది. అంగభాషయందు నిరతిశయకీర్తిని గడించిన మిల్టన్ కవిశేఖరుని వాక్కుధామాధురికి సరితూగునట్టి చక్కని శైలిలో వ్రాయబడి యున్నది. గ్రంథము పరిశీలించువారి కనువాదమనిపించక స్వతంత్ర రచనవలె గనుపట్టుచున్నది. ఇట్టి గ్రంథము రచించి మిల్టను కవి యొక్క కవితాసుధారసమును జవిచూడగల భాగ్యము నాంధ్ర లోకమున కిచ్చిన శ్రీ విశ్వనాథశాస్త్రిగా రెంతయు వందనీయులు.

గుంటూరు,	}	ఇట్లు
20-3-35		విన్నవించు ఐదవిధేయుడు, అచ్యుతుని వేంకటాచలపతిరావు.

చింతలి పాత్రలు

ఆనందపురాధిపతి జ్ఞానేశ్వరుడు

కుమారులు శమదములు

కుమార్తె సత్య లేక సతి

కాముడు వాని పరివారము

ధర్మదేవత

కొందఱు గొల్లలు

శ్రీమద్భరదేవతాయై నమః

కామవిలాసము

శ్రీకరచగు బ్రహ్మసృష్టి తత్త్వంబు
వేదశాస్త్రంబుల వేదాంతవీధి
నగణిత పురాణేతిహాసములయందు
ఋషులు తత్త్వల్యురౌ కృతికర్త లమల
గంభీరవాక్కులఁ గావ్యములఁ దఱచు
శాసించి సూత్రముల సంతరించినను
దేశకాలంబుల దిద్దుపాటంది
ధర్మసూక్ష్మపుగతులు తాఱుమా అగుటఁ
గాలగతి కనుగుణము కవిగణము గాంచి
పునరుక్తి నాఁచోక పుణ్యగతు లిచ్చు

10

సత్యసూత్రులు కథల సరళముగఁ దెలియ
వ్రాసి యిడుచుందు రదె భవజలధితరణి.
నైతికమార్గంబె న్యాయ్యమని తెల్పు
నియమవంతులె గాంతు నిండుసుఖ మంచు
సాధు లాపద ముట్టఁ జకితులై యుండ
దైవమే దిక్కగును ధర్మమే తుదకు

జయమంచునని చూపు సరసచరితంబు
 నూత్నవస్తు వటంచు నుడిఁ దొల్తఁ దెల్పి
 లలితకలాపేత్తల కభినుతి నేసి
 వ్రాయఁ గాంచిన బుధుని భావంబు మెచ్చి
 రంగమున వెలివుత్తు రసికు రెఱుంగంగ.

20

*

కలదుగా లోకమునఁ గంటకప్రతతి
 రాచబాటలఁ దిరుగు రమణుల నొంప
 జాధించు దుష్టాతిఁ బ్రభుఁడె శిక్షించు
 ధర్మమే రూపంబుఁ దాల్చి భూస్థలిని
 విధిక్యత్యమునకైన వేషంబు వేసి
 కన్నడక పెద్దవిలి కాపాడుచుండు.
 ధర్మదేవత యదే తరలి మునిమాపు
 పనిఁబూని వేవేగ స్వర్గమున్ వీడి
 ధరణిఁ బాదముపెట్టి తనలోనఁ బాను
 జర్చింప మొదలిడినసరణి విననయ్యె
 నామాతపస్కుల నాలింపుఁ డీరు.

30

[స్వర్గమునుండి భువికి దిగివచ్చుచు]

ప్రవేశము - ధర్మదేవత

(తనలో)

స్వర్గమర్త్యములకుఁ జాల యంతరము
 గన్పట్టెఁ ద్రుటిలోనఁ గన్మాసి తెఱవ

శ్రీలకు సారమై చెలఁగుస్వర్గంబు
 తేజోవిరాజితదివ్యధామంబు
 భూరిమనోగతిఁ బోయెడువారు
 మృత్యుముఖంబున మిడుకనివారు
 దుర్గతి నెన్నఁడుఁ దూలనివారు
 పూర్ణసుధాంబుధి మున్నెడువారు
 జవ్వన ముడుగని జన మట నుండు
 జలదంబులలమని చద లచట మెఱయుఁ
 జుక్కలనగళులు చూడ్కులఁ దనువు
 మించులకొంతుల మిన్నలరారు
 మారుతం దొలయును మందమందముగ
 సుమరాజినెర్తావి చొక్కించు మనము
 నందనోద్యానమున నాకవాసులకుఁ
 గల్పభూజంబులు గల్పించు సతము
 ధరియింప చననఁబుఁ దాల్చి భూషలును
 రసయుర్త మన్నంబు రసన కింపై న
 పరిసక్లఫలరాతి వలచు పూఁదేనె.

40

50

జహంభోగముల నిట్లు స్వర్గంబు వరలు
 భూమంబువఱెఁ గప్ప దురితసంతతులు
 తిమిరసంకుచితంబు తిలయంతభూమి
 కలవిష్ణు నేత్రముల్ గానంగలేవు
 కరణంబు లున్నవి గావు పనిఁబూన

మృత్యువు వెన్నంటి మెలుకుఁ బ్రాణంబు
 దుఃఖముల్ బలిమిమైఁ దూలించు జనుల
 నుఖ మన్నమాటయే నుంత లేదాయె
 జననమరణంబులే జపమంత్ర మాయె
 నజ్ఞానతిమిరంబు లలమె నంతటను
 దుర్వాయుదూషితదుర్గంధతలము
 కర్మబీజం బిలఁ గల్పించు నెపుడు
 జీర్ణమౌ వసనంబు చిత్తవిభ్రాంతి
 కృత్రిమభూషణాల్ ధృతిలేని బ్రదుకు
 చవిలేనియన్నం బసారసంస్పృతియుఁ
 నీ మంటిపెల్లకై యల నజ్ఞఁ డగుచు
 దుర్మార్గగామియై ప్రుశ్నీ దా నరుడు
 నీచాశ్రయంబున నిజబంధనంబు
 సత్త్వదూరుం దొచు సకలకష్టములు
 పనిఁబూని సమకూర్చు స్వర్గముం గనఁడు.

60

70

మన్నిట్లు దుష్పంకమగ్నమై యున్న
 నిచ్చోటనే యుండు నెక్కడే నొకఁడు
 ధర్మమే వర్మమై పైర్క మిడి కావ
 సత్త్వంబె సారమై సాయ మీఁ గాంచ
 శుద్ధవిజ్ఞానంబె శోభనం బిడఁగ
 శుష్కవివాదంబు హన్యమై తలఁగ
 జ్ఞానభాస్కరదీప్తి స్వర్గంపుఁబథము

ముదముతో వెల్గింప మున్నుండు సాగి
ధర్మమే స్వర్గంపుఁదాళమున్ దీయఁ
దనచేతిచెవి యగుచుఁ దలఁగ జంధములు;

30

అటువంటిభ్రాతృత్వఁ దాపదల్ పడక
వెన్నంటు దుష్టాతినితతిఁ నూలించి
చదిలంటు కామాది శలభజాలమును
ఱ్ఱానాగ్నికీలమున శమియింపఁజేసి
విభునియాస్థానంబు వినయమునఁ జేర్ప
వలెనన్న కార్యంపుభరము నాపాలు
ప్రభుకఁ దెట్టినయాజ్ఞఁ బాలింపవలదె ?
కాకున్న నీహపగర్తమున కేల
నే వత్తు దివి పీడి నిత్యంబు నిటకు ?

30

నేఁ దొక్కకార్యంబు నెఱవేర్పవలయు
నీదుర్గమారణ్య మే దరియఁజూచు
కారణం బది యేమొ కలయఁ దెల్పెదను.
జ్ఞానేశ్వరునిబిడ్డ సత్య యన్ సాధ్వి
యనుజులు శమదము లనుసరింపంగ
విద్యాగురునిఁ జేరి వీడ్కొల్పు పడసి
జనకుసంస్థానేకు శారదోత్సవము
గాంచఁగాఁ జనెడు నీగహనమార్గమున.

ఈవనిఁ బడిపోవు నేవానికేని
 దెరువు గానఁగరాదు దిక్కు లేర్పడవు
 తరణిఖరకాంతులు తబ్బిబ్బు లగును
 కాటుకన్నోమ వొల్చు ఘనతరుభూత
 శివము జంకించు నిశిఁ బథముఁ గనక
 తిరుగాడు పాంథులఛీరతల్ నెడఁగ
 లేతవయసున వారివీలాంకురములఁ
 గష్టముల కెఱ గాక కని కావవలయుఁ
 గలరూపు దెప్పెదఁ గనని విననట్టి
 గాథల గీతములఁ గవు రెన్ననట్టి
 చరితంబు చిత్రింతుఁ జవు యాఱ వినుఁడు.

100

మదుఁడు నాఁబడెడు నున్మత్తమానసుఁడు
 మాత్సర్యయుతుఁడు దుర్మతి లోభివాఁడు
 క్రోధతామ్రాక్షుండు క్రూరకర్ముండు
 మోహవిభ్రాంతుండు మొఱకురక్కనుఁడు
 ద్రాక్షపండ్లరసంబుఁ దా నాదిఁ గనెను
 తాఁ ద్రాగి తనసతినిఁ ద్రాగించినాఁడు
 సతిగాదు మారెమ్మ సజ్జనులఁ గలఁచు
 విల్లాలిచేబడ్డ యిల్లెల్ల మాఁపు
 నువిద యిచ్చినదాహ మొడచెల్ల గుల్ల
 వరులెల్లఁ బశువులై నతిఁజేతు రంత ;

110

అయ్య చొకపాలైన నమ్మనేఁజంపి   129
 పుట్టినకొడుకంచు భువిఁ బేరుఁగాంచి
 కాముఁడని పిలువంగఁ గాంచె దుర్యశము
 మోహాదిగుణపుంజములపుట్టినిల్లు
 మంత్రమాహాత్య్యంపుమహితాలయంబు
 మందులఁ జేఁబూని మాయలాఁ డుండె
 దారి తప్పినయట్టి దైర్యసాగరుల
 గహనసీమలఁ జొచ్చు గంభీరమతుల
 సాంద్రతమోమగ్నసజ్జనోత్తముల
 దప్పికై తారాదు తారుణ్యవతుల
 దారికై పాఠాడు తరుణీజనంబు   130
 మంచిమాటలు చెప్పి మనసు కరఁగించి
 మర్యాదఁ బాటించి మార్దవముఁజూపి
 యాతిభ్యమున నెక్కు డాదరముఁ దెల్పి
 హృదయ మాకర్షించి హింసలకుఁ గడఁగు.

తనచేతి కల్గింత త్రావించినపుడు
 నరరూపు మాటకే నరుఁడు గాకుండఁ
 బశుశిరము గల్గినరపశువుగా మార్పు
 నతులద్విపాత్పశు వనెడునామంబు
 బిరుదుగాఁ దగిలించి పెంచుఁ గుక్కలుగఁ
 జూచుటకు నరులైనఁ జొప్పు పశువులదె   140
 విషపానమతులై విషయగర్హమున

సుఖమున్నదని తలచు శుద్ధపశుసములు
కన్న వారల మఱచి కొంతల న్నాసి
బంధుభావము మాలి పండులై యుండ్రు ;
ఈ నరపిశాచ మొం డీయడవి నుండు
వానిహస్తమునుండి బాల ననుజులను
గపాడవలెనంచు ఘనుడు నన్నంపె.

(చ కీ త యై)

అనుచరులు గూడిరా నాడంబరముగఁ
గాముఁ డీవనములోఁ గాలూన నోపు;
ఇది యేమివాయు విటు లింపుఁగోల్పోయె
దుర్గంధమయ మయ్యె దుర్మార్గుఁ డిటుల
మార్గంబు నరికట్ట మసలఁగా నోపు.

150

నావేషమును మార్చి నాదీప్తి యడచి
గొల్లబోయఁడ నగుచు గుప్తముగ విచట
భూరుహగ్రామమునఁ బొంచి నే నుండి
కొమువిలాసంబు కనులఁ గాంచెదను ;

అప్రమత్తత నుండి యనువై నవేళ
శ్రుతి మించి పోసీక ప్రోతుఁ గన్యకను.

(అదృశ్యురాలగును) (గమకము)

కానలో దూరానఁ గలకలము వినవచ్చె
చలపట్టె రేయిరులు సహచరులు క్రోధుండు

160

లోభుండు మోహుండు లుప్తవిజ్ఞానియును
 బలసికొలువఁగ వనము ప్రతివచన మీయంగఁ
 బెడబొబ్బ లడరంగఁ బ్రీతిగాఁ గాముండు
 పానపాత్రయు వలపుబాణంబు నిరుగేల
 ధరియించి తూలుచున్ దర్బారు సాగించెఁ
 దనవారితో నిట్లు దర్పంబులను గొట్టె.

కాముండు :

కాపరి రేచుక్కఁ గాంచి తనమంద
 వేవేగఁ దోలుచు విడిచెఁ గాననము
 దిననాథు కనకంపు దివ్యరథ మంతఁ
 గడఁజేరి దిగఁ జారెఁ గడలిలో నిష్ఠడు
 వ్రాలుసూర్యుని కరపాళికాకాంతి
 యూర్ధ్వప్రసారమున నుడువీధి మబ్బు
 టంచుల తెగఁబ్రాకి యలముకొనఁదొడఁగె.
 కనుమొఱుగి యినుఁ డిపుడు కడలికడ మీటి
 పూర్వదిశాప్రాంతభువిఁ జేర నేగె
 మురిసి దిక్కాంతతో ముద్దాడఁబోయె
 మన కిద్ది మంచినమయ మగును గాదె
 ఆడుటకుఁ బాడుటకు నానందవార్ధి
 మునిగి తేలుటకుఁగా ముందఁజ మనది
 పూలు సింగారించి పూసి గందంబు
 కలుముంత పట్టించి గంతులేయుదము

170

180

బుఘఁడును దాంతుండుఁ బుణ్యవ్రతుండు
 ననుభవజ్ఞానేంద్రుఁ డతివృద్ధతపసి
 నిదురకు లోనై రి నిర్వీర్యు లై రి ;
 ఉన్నతకులములో నుద్భవము మనది
 ఉన్నతదీప్తులయుద్ది గాంచుదము
 తారలు రేరాజు తారుణ్యధనులు
 గగనాంబురాశిలో ఘనకలితతరణి
 నుత్సాహమున నెక్కి యుచ్చైస్సవంపు
 గానముల్ మధురంబుగాఁ బాడి రదిగొ :

190

ఆడుచున్నవి జలధు లాగానగతికి
 దేవకన్యక లిసుకతిన్నెలం గూడి
 పవడంపుఁ దీవలను బసయముత్తైముల
 విరఁజిమ్మి యెగఁబోసి వింతగా నాడె.
 వనకన్య లందందఁ బర్వ లిడుచుండ్రీ
 విరివిగా నెలయేళ్లు వెనుదవిలి పాడె
 పిల్లతెమ్మెర తొలసి విలిచె ముద్దులను
 చందురుం డది కాంచి సరసముగ నగియె
 వినఁగాంచి కుజరాజి విరియ నవ్వినది
 పుష్పవతి లతకూన పూని తలయూఁచె
 కందరార్థుల గిరి గద్దించి పలికె.
 ఆటపాటల నంద అటు గలిసి మెలసి
 నిసి గడుప మన కిపుడు నిదుర పనియేమి ?
 ఆనందమును గూర్చి హాయి యనిపించె

200

మోహండు మేల్కొంచె మొగినె మోహంబు
 రససాంద్రకేళిలో రండు పాల్గొనుచు
 పగటికాంతులలోనఁ బంచుపాపములు
 తమము పాపపుమాటఁ దలపెట్టఁబోదు
 జోహారు మాయమ్మ ! జూదరులతల్లి !
 తిమిరంపుఁదెరలోన దివిటీలముందు
 మోముఁజూపవె మారి మోడిగలముగుద !

216

కాలరాత్రియ గన్నరండు తాఁ బెచ్చి
 వాయుగోళం బంత వ్యాపించి యొకట
 నాడఁ బిలుచుచున్న దతివ మి మ్మిప్పుడు
 కాంతమై నీలమై ఘనసామ్యమైన
 నీదువిమానంబు నిలఁబెట్టు మమ్మ !
 మాయలు మంత్రాలు మనసిచ్చి కొలువ
 సతతంబు నీ కార్య సాధనకుఁ బూను
 సరసుల మముఁ గాంచు సఖ్యంబు నెఱపు
 నీయానల నేమి నెఱవేర్చువిధము
 గాంచి యానందింపఁ గానలో నిలుమ !
 ఒక్కపే న్నిగవిడువ కోర్చి పనినేతు
 మీరేయి వేగకే యింతిరో వినుమ.
 ముగుద యుషాకన్య పులకించి లేచి
 నద్దెసల్ తెలుపాట నమ్మకము గాంచి
 నిశ మాడువృత్తంబు నిరయమై తోఁపఁ
 గొండెముల్ రవితోడఁ గూర్పులోపలనె

220

నీయానలను మేము నెఱవేర్తుమమ్మ :
 రండోయి సఖులారా ! రంగతల మిదియె
 గుడికట్టి చెయచఱచి కుప్పించి దుమికి
 తేలియాడఁగ రండు తిరిగి యీస్థలిని.
 ఆశ్చర్యచకితుడై యాటాడ మాని
 మెలఁతపొలుపుచు బట్టి మిత్రులం జూచి
 కార్యసాధనఁ గోరి కాముఁ డిట్లనియె.

230

కాముఁడు :

(తనవారితో) (గమకము)

పో పొండు వేవేగఁ బొదలమాటున కిప్పుడె
 యీస్థలప్రాంతముల నెక్కడో వినవచ్చె
 తప్పుటడుగులజొడ దారి తప్పినయొక్క
 యభిమానవతి కన్నె యనిపించు నాప్రజ్ఞ
 పదిమంది మన మున్న భయమందఁగా నోవుఁ
 బో పొండు వేవేగఁ బొదలమాటున కిప్పుడె.

240

(తనలో)

అజ్ఞ విని సఖులెల్ల రటు మాయమైరి
 కత్తెరబోనుఁగా గాంచ నాగృహము
 నారంగు నాహౌయలు నామంత్రమహిమ
 నావిలాసం బంత నమ్మఁగాఁ జనుఁడు
 మాయమ్మ మారెమ్మ మందలో నుండు
 పశుకోటి నేమించి పాలింతు నేను

మాయమంత్రం బింత మాయంపనేని
 తూలమటు వాయువునఁ దూలింపనేని
 వెలయించి కనుకట్టు విభ్రాంతిఁ గొల్పి
 జాటుమాటుగఁజేసి తంత్రంబు పన్ని
 దర్పంబు విడనాడి దయఁజూపనేని
 బీద సంసారి యను విశ్వాస మొదవఁ
 దీపు లొక్కెడుపల్కుతేనె లందిచ్చి
 మానరక్షకు సట్లు మర్యాద విడక
 పర్తించి హృదయంబు వశముఁగొననేని
 అభిమానవతి కన్నె యనుమాన మందు
 పలఁచిచ్చ మతస్యంబు వలదు విడువంగ
 నిదె యిటుల రానయ్యె నీకన్నెమిన్న
 పొడసూపకే కాంతుఁ దొలఁతియంతరము.

250

ప్రవేశము - సత్కర్మ

(తనలో)

వినవచ్చెఁ గలకలము వివినాంతరమున
 శ్రుతి నమ్మఁ దగినట్టి శుభమార్గదర్శి
 మధుపానమత్తురై మర్యాద విడిచి
 విషయసుఖముల కెప్పుడూఁ బ్రయశిష్యు లగుచుఁ
 జోరులై జారులై జూదమురై పచిగ
 రాత్రులం దిరుగాడు రక్కసుల మూఁక
 ప్రతిభాష లనితోఁచుఁ బరికించి చూడ.

250

ఖలులు గూడినచోటఁ గా లూన రాదు
 మానభంగము నేసి మర్యాద యనును
 సాధులఁ బీడించి సరసమది యనును
 కానిమ్ము చూడవలె గతి లేని యపుడు
 దిక్కులే దనరాదు దేవుడే దిక్కు
 సాహసంబున లక్ష్మి సమకూరుఁగాదె
 శీలంబె సాధ్వీకి శితఖడ్గ ధార
 చేరవలె జూదరులఁ జేతఁగొని యుక్తి
 దారియేర్పడ గృహముఁ దటియఁగా వలయు.
 నాయనుఁగుఁడొదరులు నన్నిచట విడిచి
 యాయాస మనఁబోక యతిప్రీతిఁ గదలి
 యీతరుచ్చాయల నీరేయి గడువఁ
 గానెంచి వనలక్ష్మి కారుణ్యబుద్ధి
 నిడు రుచిరఫలరాజి నెటులొ కొనివచ్చుఁ
 బనిఁబూని యాకుంజపాళిలోఁ బొచ్చి
 జాగయ్యె రాలేదు సంధ్య మీతినది.

270

280

పీఠతమ్ములు తడసి రెచట నున్నార
 లీచింత హృదయంబు నేర్చఁగాఁ దొడఁగె.
 కాంతారసీమలోఁ గడుదూర మేగఁ
 దిమిర మంతటఁ బ్రాకఁ దెన్ను రేర్పడక
 తారాక్షతమ్ములఁ దమము మ్రుచ్చిలెను
 దొంగవే రజని : యోదోషఁపుఁబ్రోవ :

దొంగవు కాకున్న దొనఁగుఁ దేజాతె
దొంగవు కాకున్న దూరమున మింట
వ్రేలాడి పెయఁగిచ్చు విమలోడురాజిఁ
బలుమాటు తైలంపుఁ బ్రాంతిరేకుండ
దిక్కులు గనలేని తెరువరికిఁ బ్రీతి
దారిఁ జూపుచుఁ గ్రాలు ధర్మమూర్తులను
నీగర్భమున దాఁప నీతియే నీకు ?

290

నిశ్చయం బిచ్చోట నే విన్నయట్టి
త్రాగుబోతుల హాస్యతంత్రంబు నడచె
నంతలో నేమాయె నాశ్చర్యమాయె
మటుమాయమైపోయె మానవునిజాడ.

ఏమి కానోపునో యేమి తోచ దిఁకఁ
బలుపోకలై మనసు బ్రాంతిచేఁ గలఁగె
దయ్యాలు భూతాలు తలఁపులోఁ దోచె
నచ్చుగా వికటంపుటాకృతులు పిలిచె
వాయుఁడిహ్వలయందుఁ బ్రతిభాష లెడలె
నెడఁడలో నెగఁద్రాకె నీతీరు బ్రాంతి
యిసుమంతఁ గలఁచిన దేమంచు నగితి.

300

భూతాలు ప్రేలాలు భువి నెన్నో పుట్టు
క్షణములో మనసులోఁ గన్పట్టు నుడుగు
సత్యశీబర నెందు సంకల్పధనుల
నాత్మవిశ్వాసమున నతిధీరమతుల

310

బ్రాంతిఁ గొల్పుఁగనొపు, భయపెట్టుఁగలవె ?

స్వాగతం బమ్మ : విశ్వాసమా : రమ్మ :

నిష్కలుషమతి వంచి నీకనులు దెల్పు;

ఆశాలతాతన్వీ : యతిపూతచరిత :

నాయండ విడిపోక నాతోడు కమ్మ :

బంగారుపసలను పక్షద్యయంపు

దివ్యకామిని వమ్మ తెలియఁజాలుదును.

కన్దోయిఁ గన్నదైఁ గాంతరూపంబు

విశ్వాస మూనంగ వేవేలకనుల

విధితరణి దరిఁ జేర్చు విపదబ్ధి మునుఁగ

320

అవినీతు రెల్ల నా యాత్మేకుబండ్లై

పాపాత్ము లాత్మీయబంధములు గోరి

చేతులారఁగఁ జేయు చెనఁటిచేష్టితపు

ఫలరూపమున మించి బాధిండుఁగాని

పడఁకులశీలంబు పరువు మర్యాదఁ

గాపాడ నీకుండు కరుణతోఁ గాంతి

గల్గి భాసిలుదివ్యకామినిం బంప

దుర్మతుల్ పతిఁజేర దుష్కరము గాదె :

మోసపోయితినేమొ మోహమో యేమొ ?

మొయిలుచానల ముద్దుమోముతక్కేమొ ?

330

తరులయంతరమందుఁ దక్కుమనిపించె

కుభసూచకం బిద్ది శోధింపవలయు.

కంఠోక్తిఁ బిలువంగఁ గాదు సోదరులఁ

గాన వె శద్యమునఁ గాంతారసీమ

కడముట్టఁ బ్రతిభాషఁ గన్నింపనగును.
 యత్నము ఫలియించు నంచు నుత్సాహ
 ముదయించి ప్రోద్బలం బొదవించె లోన
 నాతఁము లిందింద నడయాడనోపు.
 చల్లగా గాలిలో సందేశ మట్లు
 క్రుతిపుటి గానంబు సొచ్చినంతటనె
 శబ్దాధిదేవత చాయనే వచ్చి
 తఁముఁట ననుజేర దారి యేర్పడును.

340

(పాట)

విద్యుద్విమానాల విహరించు శారదా !
 పవమానభవనాల వసియించు శారదా !
 కంటి కేరూపానఁ గనరాని శారదా !
 గంగమలకల మలఁగుగానంపు శారదా !
 చక్రాంగ మాత్రీయచరితంబు వావిడిచి
 విలపించి వినిపింప వినుమాన కోదార్పి
 వనుల లోయలలోన వసియించు శారదా !
 ముట్టఁగొల్పెడువారె మోహనాకారులే
 దుర్లభుఁడు నీప్రియుని దోపించువా రంచుఁ
 బూలపొదరిండ్లతోఁ బొలఁతి డాచితివేమొ
 న్యాయమా తెల్పువే నాచిన్ని శారదా !
 నినుఁ బ్రార్థనము నేతు నిశ్చలముగా నాడు

350

గానంపుఁ బ్రతిభాష కాననం బంతటన్
వ్యాపింపఁగాఁ జేయవలెనమ్మ శారదా :

కాముఁడు :

(౨నలో)

దివ్య మున్నుత్త మీతీరుగానంబు
మనుజకాంతలలోన మహిఁ గానఁగలమె ?
మానుషాతీతమౌ మహిమ గన్నట్టుఁ
జోద్యముగ నాకనము శ్రుతి మేళవించి
వాయువునఁ బ్రతిభాష ప్రాభవముఁ జూపె
శాంతమౌ యామినిఁ జల్లగా లేచి
మది నిండు గాన మంబర మావరించె
గిరినిర్ఘ్న రీకాంతగీతములు వింటి.
మాయమ్మ మంజులమదకలితగీత
ములు వినఁ గంటివే మూర్ఛలో ముంచి
యాత్మను బంధించి యనువు స్వస్థలికి
పూతమై హృద్యమై ముదముఁ జేకూర్చి
స్మృతిగల్గి శ్రావ్యమౌ మించుగీతంబు
లెచ్చఁగన్ వినఁ గాన నింతవఱ కేను.
పల్కరించెద నీమె వలయు నారాణి !
ఎవతెవమ్మా ! యిట్లు లీఘోరవిపిన
సీమకు రానేల ? చెప్పఁగదవమ్మ !

360

370

వనదేవతవా యేమో వనము పుష్పించి
యామోద మొలయంగ నతివ పాడితివి.

సత్య : దేవతను గానోయి తెలియు మోయయ్య
సరిగాదు నుతినేయ సాదు గొల్లండ :
శ్రుతిఁ బెట్టఁదగ దద్ది శ్రవ యద్భువడదె ?
గానసామర్థ్యంబు గర్వించి చూప
నీరీతి పాడ లేదీకానఁ దమ్ముఁ
గుఱ్ఱులఁ బెడఁబాసి కూడఁగాఁ దలఁచి
యర్థినై దివ్యశక్త్యాధిదేవతను
బ్రాధింపఁగా నింత పాడితిని సుమ్మి.

380

కాము : కాంతలో విడిపోవఁ గరణం బేమి ?

సత్య : దారి క్రొత్తది యిట్టి దట్టంపుటడవి
నంధకారముఁ గ్రమ్మ నడుగఁగావలెనె ?

కాము : తోడ నడచెడువారు దూర మెట్లయిరి ?

సత్య : చనిరి పసిరికబీట శ్రమవాయ విడిచి.

కాము : మూర్ఖులో ! క్రౌర్యమో ! మోసగించుటయో ?

సత్య : వలియూట నీరుఁ దే వడి నేగిరోయి.

390

కాము : ముగుడవగు నిను వీడిపోఁగల్గి రెట్లు

సత్య : రాజిల్లు కవలోయి ! రమణీయతనులు
త్వరలోనఁ దిరిగి రా భావించి చనిరి.

కాము : అంధకారము లలమి యడ్డఁగా నోపు.

సత్య : ఎంతలో దురదృష్ట మిటు నన్ను ముట్టె !

కాము : నీశ్రమ దగఁజాల నిలిచి బాధింపఁ
దమ్ములకై చింతఁ పిపియింతువేమొ.

సత్య : అనుజులజాడచే యతిదుఃఖ మొదవె.

కాము : కౌమారభుర్యులో : కఠితయౌవనులొ !

సత్య : నూనూగుమీసాలనూత్నయౌవనులె.

400

కాము : వగలెల్లఁ బొలములొఁ బాటుపడి యెట్లు

కాళ్ళీడ్చుకొని యింటికై వచ్చువేళఁ

గూటికై కర్షకుఁడు కూర్చున్నవేళఁ

గంటినే కవలను గనువిందుగాను.

ఆచిన్నిమలచెంత నతిమధుద్రాక్ష

పందిట నడయాడు పడుచువారలను

బండుగుత్తులఁ గోయు ఛాగ్యశాలురను

గనులారఁ గంటినే కాంతరో ! నేను

సుందరాకారులే సుర లంచుఁ దలఁతు

దట్టంపు మొయిళు లందంపుహరిధనువు

410

లాటపట్టయినట్టి యానందధనులు

దృక్పథంబునఁ బడ్డ త్రుటిలోనవారి

నర్చింప మనసాయె నాశ్చర్యమాయె.

వనితరో ! నీవారు వారలే యైన

నీకు సాయముఁ జేయ నీవెంట రాక

సమధికసుఖదంపు స్వర్గ మని తలఁతు.

సత్య : మంచిమాటాడితివి మాయన్న ! నీవు

వేగ నేనటఁజేరు విధమింతతెల్పు.

కాము: అచో టిబకుఁ బల్కిమానగాఁ గలదు.

సత్య : అంతమాత్రాన తోయన్న ! యచ్చోటు
 నీయుడుకాంతిలో సెకాటుటదవి
 చారి తెలిసినవారె లబ్ధిబ్బు వడఁగ
 దైర్య ముండిన నేమి తగినసాయంబుఁ
 గాంచ కేఁ జేరంగఁ గష్టమని తోఁచు.

420

కాము: సందులేఁ గాంచనివి చానరో ! లేవు
 విహరింపనిబయల్లు చెలఁదిరో ! లేవు
 సెలయేటితీరాలఁ జిలుదుబ్బులందు
 గడ్డులోయలయందుఁ గవులఁ దొడరిండ్లఁ
 గోరి తిరుగనిచోట్లు కొమ్మరో ! సున్న
 ప్రతిదినంబును దిరుగుబాటలే పడఁతి !

430

తాతముత్రాతల తావురే తరుణి !
 నీతమ్ము లీకోన నెలవుకొనియున్న
 హద్దు దాటక యిందె యాయువకు లున్నఁ
 చెల్లవారెడలోనఁ చెలియఁ జాలుదుము.
 గూండ్లఁ గాకులులేచి కూయుటకు మున్నె
 యనుజన్ములను గాంచనగును మన కబల !
 ఇంతి ! మన మదృష్టహీనులమె యైనఁ
 గనిపట్టి నీవారిఁ గాంచునందనుక
 నమ్మిక నాతోడ నాపూరియింట
 సుఖజీవనం దిత్తు సువతిరో ! రమ్ము.

440

సత్య : సజ్జనుడ ! నీవల్కు సత్యమని తలఁతు
 నిండునమ్మికతోడ నియతి గన్నట్లై
 విశ్వాసమను విమలవిఖ్యాతధనము
 రాజహర్యములందు రచ్చకొట్టముల
 దివ్యసౌధములందు దీపించు ననుట
 నమ్మలేమది నటన న్యాయ మట నున్న
 గగనకుసుమముఁ దెల్లకాకినే గనుట
 శశవిషాణముఁ దివిరి సాధించినట్లు
 పొగచూరు పూరిండ్లఁ బొరి బీదలిండ్లఁ
 దలఁగక నియతమై ధర్మమై నిలుచు.

450

(తనలో)

ఈసాధుసాచివ్యమే గొనఁగవలయు
 నింతకన్నను రక్ష యేడ నేఁ గాంతు ?
 దేవ ! న న్నొకకంటఁ దేరికొనఁ జూడు
 నాకల్మి యత్నంబు నాపాటి గనుము.

(ప్రకాశము)

చనుమయ్య మున్నుండు చనుదెంతు వెంట.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

2. ప్రవేశము : అన్నదమ్ములు - తవలు.

(వని పుణియొక మూల)

అన్న : తారకామణులార ! తలఁగరే తెరను.

చందురుడ ! నీమోము చవి యింతచూపు

దారిఁ బోయెడువారు దరిఁజేరి యిచ్చు

వాఁస్సు లతిప్రీతి నందుదురుగాదె :

460

నీరదమాలలో నీటుగా మోము

తొలకరి మెఱపువలెఁ దులకింపరాదె :

అంధకారము గూడి యగపాళినీడ

లలమఁగా నతితీవ్రమై రేయి యడరె.

రాజు లేకున్నట్టి రాష్ట్రమై తోఁచె.

అధికారమును జూపి యాదరం బిండు.

మీబలం బీయిరుల మీరలేకున్న

నేవూరిగుడినెలో నేమూలనైనఁ

గ్రామఁజుఁ జోద్యమౌ కాష్టంపు దివ్వె

మా కింతసాయమై మార్గంబుఁ జూప

470

నదియె చూపుడుచుక్క యగుఁగాదె మాకు :

తమ్ముడు : కన్నుఁగవ కింతసౌఖ్యంబు లేకున్న

గొఱియమందలనడి కూడదే శ్రుతికి

వేణునాదంబై న విన్పింపఁదగదె ?

గొల్లనియీలై న గుర్తింపఁగాదె

నిసికోడికూఁతై న నిలువఁగ రాదె

యించుక ధైర్యంబు నింతయుత్సాహ

మిడు నంధకూపమున నీముండ్లపొదల ;

ఆదురదృష్టవతి యక్కఱగతి యేమొ

యెచ్చోటి కేగెనో యెటఁ గాంచఁగలమొ ?

చలి హెచ్చె ముల్పొదలు చాలఁగాఁ దనరు
 నేయేటివలితీర మింతి చేరినదొ
 తరుమూలముం జేరి తలదాచుకొనెనొ ?
 కఱకుమోడులపైనఁ గదిసెనో శిరము
 భయకంపితాంగియై పడియుండె నేమొ ?
 కాఱదవి దృశ్యములఁ గంపించె నేమొ ?
 క్రూరమృగములవాతఁ గూలెనో యేమొ ?

అన్న : శాంతించు తమ్ముఁడా ! శంక లిఁకఁ జాలు
 నాపద లూహింప నగుఫలం బున్నె ?
 అది యిట్లె యగుఁగాక యైన రాజోపు
 దుఃఖంబు లూహించి దురపిల్ల నేల ?
 కల్లనిజములు గనక కలవరం బేల ?
 నీరలఁపు లన్నియు నిజము కాకున్న
 నాత్మవంచన యగుచు నది వెగటుదోచు.

490

సోదరి నిటులీవు చుల్కఁగాఁ దలఁతె ?
 నియమబద్ధంబైన నిశ్చలంబైన
 శాంతస్వభావంబు సాధించె సాధ్వి.
 దీపంబు లేకున్న దిక్కేది యున్న
 నంతమాత్రానకే యడలు పుట్టించి
 శాంతభావముఁ గలఁచి చలియింపఁచెసి
 యనుచిరస్థితి కీడ్చు ననుమాట కల్ల.

500

శీలమే వర్మమై చెలియ నటు గావ
నాపదలు ముట్టలేవని విశ్వసించు.

చంద్రసూర్యులకాంతి జలధిలో నడఁగ
నంధకారము గ్రమ్మి యరికట్టఁబోవ
నాత్మప్రకాశంబె యాధార మగును.

ఏకాంతమునె కోరు నెపుడుఁ దా జ్ఞాని
నల్వారు గలచోట నలఁగి చెడిపోవు;
నిర్మల రవిదీప్తి నిండి మది సున్నఁ
బట్టపగ లనిపించు వరకాశరాత్రి ;
పాపి యగుచో మలినభావంబు లడరి
పగలె దోషము ముట్ట భ్రమఁజెంది తూలు ;
తనమననె నరకమై తలకించు సతము ;

510

తమ్ము : సత్య మిది జ్ఞాని దా సాధనకుఁ దివిరి
యేకాంతమును గోరి యేకాండగుహనా
యాశ్రయించును దపం బతిప్రీతి నేయ ;
ఆకుటీరముఁ జొచ్చి యందు మెయి వాల్చి
హర్యముల రాజువలె హాయిగా నుండు ;
సన్న్యాసి చీకులను సవరించు నెవఁడు ?
పొత్తముల్ పూసలు భోజనపుఁజిప్ప
లాశించి కాఁజేయు నాచోరుఁ డెవఁడు ?
శతవృద్ధులం బట్టి సాధించు నెవఁడు ?

520

పెరటికల్పక మట్లు పెన్నిధి యటుల
 నార ముగ్గినపండ్ల నఱవిప్పుఁబూల
 సంతరించిన హేమచారుకుజ మట్లు
 పరులు ముట్టకయుండఁ బాడు కాకుండఁ
 గడుమోటుచేతులఁ గందిపోకుండఁ
 గనకాంగికిన్ వలయు ఘనరక్షణంబు ;
 తఱి వేచి యాపదల్ దలపించునండ్రు.

ఏకతమ తోఁబుట్టు నిట్టికాఱడవి
 నాపదల్ చెనకకే యలఁతిఁగా విడుచు
 ననుమాట లే నమ్మ నగ్రజా : వినుము ;
 నాతి కేమగు నంచు నచ్చఁజెప్పుటలు
 లోభి దాఁచినపెట్టెలో నున్నధనము
 దొంగవాఁకిటఁబోసి దొసఁగేమి యనుట ;
 దీపమిడి గాలిలో దేవ : సీమహిమ
 యని మ్రొక్కి నిలచినటు లగుఁగాదె యన్న :

530

ఒంటరి నిశ యంచు నులుకు లేదోయి
 యాకాలమున డాయు నాపదల్ మెండు
 రక్షకుఁడు లేనట్టి రమణిదేహంబు
 పాపులస్పర్శకై భయమందవలయు.

540

అన్న : సోదరీమణి సౌఖ్యశుభభావ గరిమ
 నిర్వివాదం బంచు నిశ్చయం బంచు

భావింప నెందైన భయ మటుకె యాశ
సమధావముగ నుండ సహజమౌ నాకు
నాశఁ జేకొని భయం బావలకుఁ ద్రోయ
మోదమున ననుమానమును విడిచివుత్తు.
నీ తలఁచినటు లంత నిజరక్షలేక
దీనయై సోదరి దిగులుపడ దెపుడు.
కన్నడని బలమెంతో గల దామెచెంత
మఱచిపోయితి వేమో మానవతి గాదె ?

555

తమ్ము: బల మేమి ? ఈశ్వరబల మన్నమాట.

అన్న : అగునయ్య యతిగూఢ మతులహౌ బలము
పరమేశుకృప యున్నఁ బడఁతి దనవచ్చు
శీలమే శక్తియగుఁ జింత మనకేల ?
ఉపమింప శీలంబె యుక్కుకవచంబు
ధరియించి తన్వంగి ధన్వమున్ దాల్చి
తూణీరమున వాడితూపులను నింపి
గర్వమునఁ దిరుగాడు గట్టురాపట్టి
వలె ఘోరకాంతారవాటులయందుఁ
జొరరాని పలుముండ్లచొప్పులయందుఁ
బేరెత్తఁగూడని పెనుగొండలందుఁ
బ్రాణకంటకమైన బయళులం దెల్ల
స్వేచ్ఛగా సుఖముగా విహరించఁగలదు.

560

శిలఘాస్కరదీప్తిఁ జెలియఁ బెలువొందఁ
గ్రూరుఁడు చోరుఁడు కోడెగాఁదైన
కన్నెమానము కలుషకలితముగఁజేయఁ
జాలఁడు ; కన్నెత్తి చాయఁ గనలేడు.

ఇంతేల మరుభూమి మృత్యువాసముల
బెన్తలకోటల భీకరాకార
ముల తాతిగుహలందు ముగుద దైర్యమున
రాణివరె రేవగలు రాజ్యంబుసేయు
గరువ మనఁ గాదోయి కపట మనఁగాదు
ఏపాపమతియైన నెప్పట్టుదైన
మంచులో నగ్నిలో మడులపఁకములఁ
చాడగట్టు భూతాలు పొరిఁజెంతకత్తె
పొగరుఁ బట్టినయట్టి బోడిప్రేతములు
పాతాళగృహములఁ బై శాచవృత్తు
రెంతమాత్రముఁ గష్ట మీఁజాలవయ్య
సాధుశీలముఁ గన్న సతి ముట్టవయ్య.

570

530

విశ్వసింపఁగలేవె విను మెన్నో పూర్వ
గాధలు నుతియించుఁగా శిలఘనత :
భిల్లఘామిని రూపుఁ బ్రీతిగాఁ దాల్చి
కోదండమును దూపుగుమి చేతఁబట్టి
సింహేంద్రవాహిని చిచ్చక్తి యెప్పుడు

కాంతశీలముఁ గాచు ; ఖలుల శిక్షించు.

హృదయంబులో దాఁగి హెచ్చుజల మిచ్చుఁ ;

జుఱుకుఁజూపుల సత్తి చూడ వీతిల్లి

దుర్మతి సాధులకు దూరమున నిలుచు

వనముల రాజియై పాలించు గౌరి,

590

సత్తి యిచ్చినశక్తి సాయమై యుండ

రక్తి నీతను బట్ట రావణాసురుని

ములోకములనేలు మూలబల మడఁగ

సామజనుతుఁడుగాఁ జచ్చె యుద్ధమున.

నీచకిరాతుండు నీటుకాఁ డగుచు

దమయంతి చూపులో దగ్ధమై పోయె ;

కేసరికి సరియైన కీవకునిశక్తి

రమణి ద్రౌపదిఁ బట్టి రాశ్యపాలాయె.

సత్యవంతునిఁ గొంచు సమవర్తియేగఁ

బొందె నొకచోఁ బెట్టి పొలఁతి సావిత్రి

600

భక్తియుక్తిని ధర్మవాదంబు సల్పి

యంతికుని మెప్పించి యందె వరములను

విభునితో సుఖముగా వెలఁది మనఁగాంచె.

పశుబలం బిటు మంటిపాలొను జుమ్ము

సత్యశీలముఁ గన్న సతి నెవఁడు మట్టు ?

నింగలం బొడిఁగట్టి యెవఁడు నిదురించు ?

విర్మలచరితంబె నిత్యనకుఁ బ్రీతి

ఆశ్చర్య మనిపించి యర్పించు జనము
స్థిరశీలవతిఁ గావఁ జెంతనే దివ్య
కాంతలు పదివేలు కనిపెట్టి యుండ్రు.
పాపములఁ గలఁచి తత్పాలనము గలలఁ
బూతదృశ్యము లిచ్చి పోషించి మనసుఁ
టొంగునట్టులఁ జేయుఁ బుణ్యచరితలకు.

610

సజ్జనుం డీదివ్యచారిత్రకథలఁ
బలియించి యుత్తేజ భావంబు వడసి
నిత్యయుక్తినిఁజేసి నిజము గనఁజాలి
పరమాత్ము డ్దతిలేనిపదముఁ చేపట్టు ;
ఖలుల కసాధ్యంబుఁ గనలేరు పరులు
మోహాబ్ధిలోఁ ఇక్కి మోసపోయెదరు ;
దుశ్చరిత్రంబులు దుస్తంత్రచలిత
దుర్మదవిక్షేప దోషంపురుచులు
కామవికారంపుఁ గల్మషంబంత
హృదయాంతరంగముల నేవుగాఁ జిమ్మ
నాత్మని స్తేజమై యంధమైపోవు
దేహవాసనపోదు దెసపఱచింప
దేవధామంబున్న దివ్యగుణశక్తి
మది విస్మరించును మలినంపుఁజ్రోవు
విషయగర్తము త్రవ్వి స్వీయనాశంబుఁ
గోరి దుర్మతి యందుఁ గూలి చెడిపోవు.

620

తమ్ము: పరతత్వభావంపుఁ బరిమళశ్రీలు
 రసవార్ధిలో ముంచి రక్తి గట్టించె
 వడి మూర్ఛఁ డన్నట్లు పరుషంబు గాదు
 భారతీమృదుగీత భాగ్యంబుఁ బోలు
 అమృతమయభక్త్యంపు టతులంపు విందు
 నత్యంతముం గొన్న నధిక మనుమాట
 లారాజ్యమున నెప్పు డనుట వినరాదు

630

అన్న : (వినుట నభినయించి)

విను విను విందుగా వినఁబడె శ్రుతికి
 పదపూతపాతంబు పవనంబుఁ గలఁచె.

తమ్ము: ఏ నల్లె తలఁచితి నేమి గానోపు ?

అన్న : ఎవ్వఁడేఁ గానోపు నీకానఁ దిరుగు

640

మనవలె దారి తార్కారై నవాఁడు
 కానదరి నివసించుకాపు గావచ్చు
 దొంగయే కావచ్చు దోపిడికి వెడలె.

తమ్ము: ప్రభుఁడె సోదరి నిందు రక్షింపవలయు

సామీప్యవర్తియై నడి తోఁచఁబడియె
 ఖడ్గంబు చేఁబట్టు ! కాచుకోవలయు.

పల్కురిఁచెద నేహపాత్రుండె యైన
 సరిగూడి మనతోడఁ జనవుమెయి నుందు

కాకున్న స్వీయరక్షణ యన్న ధర్మ
 కార్యమున నీకుఁడే గలఁడు మనపట్ల.

650

(భద్వారి వాక్యము)

గొల్లచేసము నూని గూఢచరితమున
మెల్లగా మావెంట మీతీ రానేల
ఎవడవో మాటాడ కిటు రాకుమోయి
దరి రాకు మాఖడ్గధారలం బడుదు.

ధర్మపు : కంత మెవ్వరిచానో ? గాంధ యువరాజో ?
పల్కు మింకొకసారి పాయు విభ్రాంతి.

తమ్ము : కానోపు మనతండ్రి కర్షకుం డీశఁడు.

అన్న : కమ్మపిల్లనగ్రోవిఁ గలియు నీగాన
కళ వినఁ బర్విడు కలికిసెలయేఱు
త్రుళ్ళింతలోఁ గొంత తూఁగి చా నిలుచు ; 660
ప్రసవమాఘర్యంబు వర్ధిల్లఁజేసె
నిట కీవు మిత్రుఁడా ! యేల వచ్చితివి ?
గొతీయ నొక్కటి మందఁ గోల్పోతివేమో ?
చినిమేక నేతల్లి చేరనే లేదో ?
వెలుగు పెనుగాలికే వెలిఁబడ్డదేమో ?
ఈమాటుమూలలకు నేల వచ్చితివి ?

ధర్మ : యువరాజ ! లేడు నీ కుపమింప సముఁడు
ప్రభున కీదానందపాత్రుండ వయ్య
మాప్రాణమని నిన్ను మన్నింతుమయ్య
నాగొట్టె నామేక నా కున్నధనము 670
సర్వంబు పోయినన్ శాంతిఁ గోల్పోవ;

నీచార్కఢారమున రివి యేటిసాటి :

అగుఁగాని యాయమ్మ యరిహరిచరిత

కన్నె పిడిపోవంగఁ గారణం చేమి :

అన్న : అతివిషాదముఁ గూర్చె నయ్య విస్పింతు

మాతప్పు లే దిందు మాప్రమాదంబు

గాదు : రోల్పోరి మీకాననంబందు

మాసోదరి నేమి మార్గంబుఁ దప్పి.

ధర్మ : పోయె విధి కిట్లు : పృణ్యహీనుండ :

నాభీరి నిజమాయె నాదాభ దాచె.

అన్న : భయమందు వది యేమొ వల్కు శీఘ్రముగ.

ధర్మ : చెప్పెద విసుమయ్య చిత్త మీ విచ్చి.

దివ్యధారలిదోభ తెలియఁ గన్నట్టి

ఋషితుల్యులౌ కవుల్ శృతులందుఁ బల్కు

బేతాళజపి చున్నఁ ద్రేతంబు లన్న

నరకలోకం బన్న సమృదము లేక

యజ్ఞాని విశ్వాస మందుంచకున్నఁ

గరిషయ్య ధూతముల్ కల్ల లనఁగాదు

నమ్రలేకుంట యంధర్వమును మించు.

సీవిరృతారణ్యమే వాసగృహము

699

గాఁ గుజచ్ఛాయలఁ గనరాక దాఁగి

కాముండు నివసించి కడుఁ గ్రూరుఁ దగుచు

జనుల మోసముచేసి జయపరా కెత్తు

నింపైనవిషపాన మిచ్చి రోగొనును.

మనుజువావము వీడి మనఁ బశువులట్లు

పశుక మోమునఁ దాండవమునేయ జనుఁడు

జవత హావముఁ దాల్చినరచేఁ జూపట్టు ;

నీకొంపఁ బశువుల నే మేపుచుండి

క్రిందిలోయఁగ గాముక్రీడలం గాంచి

సర్వ మేఁ గనుఁగొంటి శ్రద్ధగా వినుఁడు :

700

రాత్రు రీలోయలో రక్కసులచూక

తోఁ గూడి కాముండు దుష్టచేష్టితము

రెన్నెన్నా వెలయించు నెచో మాయఁజేసి

బొడ్డిఁ చెట్టినయట్టి తోఁచేళ్ళదోల్కి

లేళ్ళఁ గాంచిన పులులరీలఁ దలపింపఁ

దనవారితోఁగూడి రుదము మాత్రోగ

బొబ్బ లాల్చాటముల్ భవి దివి నిండఁ

గాఁజేసి మనుజులఁ గంపిల్లఁజేయుఁ,

గుంథముల్ పోయించి చుంకుమఁ జిమ్మి

మూయిమూలలయందు మారెమ్మఁ గొల్పి

710

సఖిచారహోమంబు లతిప్రీతిఁ గూర్పుఁ :

చెలియ రీమార్గమునఁ దిరుగాడుమనుజు

మక్ష్మములఁ బట్ట బల్మాయలం బన్నుఁ.

క్రొడుదోయినదాక మునిమాపు నేఁడు

మంచుగ్రమ్మినదీట మంద మేయఁగను
 నెలయేటిగానఁబు చెవి సోకినందఁ
 బడ మొండు మైమఱచి పాడుచున్ సమయ
 మెంత చెల్లెనొ కాన నే నుంటిఁ గాన
 భావభంగాపర్తవకుఁడనై పడితిఁ
 గనుమూయలే దందఁ గంకలం దాయె,
 భూరుహంబులనుండి దాబ్బు లేతెంచి
 గాలి యంచట నిండి గగ్గోలుపటచె
 నంత నాశ్రుతిపటము లటు ద్రిప్పి వింటి
 నాశ్చర్య మగునట్లు లాఁగె నాగోల.

720

నీలితెరమాటున నిలకడ లేక
 కలఁగి పర్విడునశ్వగతి చోర్పుమాలి
 నిట్టూర్పు రెడలించు నిద్రాధిదేవ
 తకుఁ గొంత విశ్రాంతి ఏక్కె, నశ్వములు
 భయ మింత డించి విహ్వలలఁ దెడఁబాసె,
 నీశాంతి యొకనిమిష మే నిల్వఁ గంటి.

730

ఇంతలో మృదులపై హృదయంబు లాగు
 గీతంబు వినవచ్చెఁ గిన్నరియె పాడె
 నన్నించె, ఘనసార మాయన్న తావి,
 యత్తరుణట్టియం దావిరి పోల్కి
 వాయుగోళం బంత వ్యాపించి నిండె ;

శాంతమే యిట్టి యశాంతిఁ దాఁ గాంచి
తనతత్త్వమున్నీడి తక్కుముగ నట్టి
చాంచల్యమునకుఁ దా సాస మిదెనేమొ :

శ్రుతి విచ్చి వింటి నాశుభగీత మపుడు
మృత్యుముఖజీవి కమృతతుల్య మద్ది
అగానమాధురి యాకలన్కునము
గుర్తువట్టితి నంత గుండె చుల్లనియె
మహనీయగుణరాశి మర్యాద వీల్లు
మీదుసోదరి యంచు మేనెల్ల పదఁరె
భయము విద్రాంతియిన్ బలసి న స్మృతై
నతిదుఃఖ మటు నన్న నాశ్రయించినది
ఆశ్చర్యమున నుడక యచ్చె నిరిచితిని
అనహాయురా లామె యనిపించె నాకు.

711

రమయే గీతం బట్లు రత్తిగాఁ బాడి
ఘోరవిషకాలంబుఁ గూడిననుఁ గనదు
జపముకల్పినిఁ బర్వ సాగితి సంత
మైదానముల నెన్నొ మైమలచి వాటి
పరిచయవశమైన బాటల న్నడచి
నందులు గొందులు చాలగా మీటి
శ్రుతుల నాపాటయే సూటిగా నుంచి
పొంచి కాముండున్న పొద చేరులోన

750

(కలకు కామనిజాన గాంచనాకలపు)
 నేమని తెల్పుదు నింతి యారాము
 తో మాటలాడుచు దొండరగ మిమ్ముఁ
 గూర్చి యడుగుచునుండె గొల్లఁడని చేరి ;
 ఆయాస మంతయు నడియాస యయ్యె
 నసహాయ, ముద్దరా అధములదేత
 నేపాట్లు పడనున్న దేమానో యంచు
 నిజపఁజాలక యొక్కనిమిషమున దాణ
 వేగమున నిట వచ్చి బినుఁడు మిముఁ గంటి
 నతివ కేమయ్యెనో యటుమీద నెలుఁగ.

760

శమ్ము : నిసి, మబ్బు, చాయలు, నిర్దయులు గూడి
 ముగు లేకమై యొక్కముదితమానంబుఁ
 దోసహుఁ బూనిరి పురుషసింహములు ;
 అసహాయురా లన్న నయిన నేమంటి
 భయ మెందు కంటివి బదులాడ వేమి ?

770

అన్న : అగునయ్య యిపుడైన నట్లై పల్కెదను
 నిస్సంశయంబుగా నిజతు నద్దాన
 విశ్వసించినదాని విడువ నెన్నటికి ;
 నామైంద్రజాలికు నదలింపు లన్ని
 వానిదౌష్ట్యం బంత వ్యర్థమని తలఁతు.
 దురదృష్టమును దిట్ట దుర్బుద్ధిమతము ;
 ఏమానో యనుశంక కిటఁ దావు లేదు.

ఘోరత యసఁదోకు ముమ్మాటి కిదియె !

దుర్జాతి యెల్లపుడు దోషదూషితము

780

సాధులఁ దీడించు జయముఁ గనలేదు.

ధర్మ మెదలిన శక్తిఁ దలఁప నాశ్చర్య

మగుఁగాని సాధుల నంత బానిసలఁ

గాఁ జేయ వశమౌనె ? కష్ట మెంతైన

నుజనుల శోధించి శుభ మిచ్చుఁ దుదిరుఁ

దనచాప్త్య మెంతయును దన్నె బాధింపఁ

దాఁ ద్రవ్వగోతనే తాఁ గూలు శకుఁడు !

దుష్టులకు సాధులకు దుర్బటము మైత్రి ;

యత్న మెంతయు వ్యర్థమైన దుష్టాత్ముఁ

డనిలవశమునఁ గూడి యడరు నామేఘ

790

పంక్తులసాంద్రత భాస్కరుం గప్పఁ

బ్రతిహతి నాజలదపటలంబుఁ దూలు

నటులె వర్చిలు మాయు నతిహీనుఁ డగుచు.

దీనికిం దప్పిన స్థిరభగోళంబు

క్రుశ్శీనఁగ్రుడ్డందు ; కొండలనాక

యెండుటాకులమీఁద నిలగట్టి రందు

బ్రహ్మాండభాండములు పగిలిపోకున్నె ?

ఉదఘ తేడును గలిసి యొక్కపై పోవె ?

కానిమ్ము రహ్మాయి : కదలిపోవుదము.

ఈశ్వరభక్తార్ పుణ్య మెప్పుడు
 జేయఁగాఁ జన దనుజః చెనఁటి యామైంద్ర
 తాలికురంత్రంబు నమయింపఁజాలు.

89

వైతరణీనదీవతిత దుర్జాతి
 పాపరూపులు క్రూరపక్షిసంపతులు
 చుట్టి కొల్వఁగనిమ్ము రోధించివానిఁ
 బాతాళమునలై నఁ బట్టి బంధించి
 చెలియను రక్షింతుఁ జెడిక్కనీయ
 మొఱకు నటుగాకున్న ముంగురుల్ పట్టి
 కడిరండలుగఁ గోసి కాకిగ్రద్దలకు
 బలియిచ్చు భూభరము వాసిదోచంగ

811

ధర్మ : అయ్యో : యేమందు సాహసికుఁడవె యైన
 సిద్ధి మిచ్చోట నిస్సహాయంబు.
 సామాన్యసాధనాల్ చాలవీపనికి
 నీమాయ మాంబంప నితరముల్ వలయు.
 కుంచెనాడించెనా కూలుఁ గీల్చిలిమి.
 అంగముల్ ముడ్దయై యాకృతు లడంగు.

అన్న : అట్లున నీ వెట్లు లామాయలానిఁ
 గదిసి యివాల్తలఁ గని చెప్పనాయె
 ధర్మ : కన్నెమానముఁ గావఁగా నుపాయంబుఁ
 బన్ను నామది కొక్కభవ్యండు లోఁచె;

890

మువకుండు సామాన్యునోజుఁ జూపట్టు
 న నేర్పుగలవాఁడన్నియోషఫల
 క్తి జాగునఁ గాంచి సామర్థ్య మందె
 మిత్రుఁ డాతఁడు నన్ను మిగులఁ బ్రార్థించి
 పాటలఁ బాడించి పదసి సంకృప్తి
 మృదువైన పచ్చిక పెయి వాల్చి వినుచుఁ
 దన్నుఁ దా మఱచి యద్దానికిన్ మెచ్చి
 తోలునంచిన విప్పి దురవగాహంపు
 దోషములఁ బదివేల నోలిఁ బేర్పేర
 నడ్డురంబు నదోహు మైనశర్తులను
 పెప్పి యందున నొక్కదివ్యమూలంబు
 మహిమఁగలదనియంచు మాయ మాయించు
 శాకు నల్లనిదించు నందుఁ గంటకమ
 బంచును నద్దియే యన్యదేశముల
 లంగరపూ ల్పాచుఁ బ్రసవింప దివటఁ
 చెలియఁజాలరు దానిదివ్యమహిమలను
 బందులుపెకరించి పాడ్వడఁజేయు
 నట్టనుచే నున్న యాపాశుపతము
 కన్న రక్షణయిచ్చుఁ గలిమి గలదంచు
 నదె సుదర్శనమంత యలవి కలదగుట
 నాపదలఁ గాపాడునని నచ్చఁబిల్కి
 మాయలఁ దొలఁగించి మాన్పు రోగముల
 ఘాతాలఁ బోఁద్రోలి పూన్పు సౌఖ్యముల

830

840

నని తెచ్చి నాకిచ్చె నది నాడు నేను
 నుంచనిమ్మని నుంచి నునిచి దాచితిని ;
 అద్దాని యవనరందాయె నిర్తటికి
 సన్నంతసత్యమని యనుభవం బాయె
 జానుగ గుడ్డెల్ల జని చూడ నాయె
 గుమ్మరపుర్వట్లు గూడి కర్తమము
 నంటర తా వచ్చిన ప్లేను మాయ
 వారులఁ బొచ్చినన్ దప్పిరాఁ గంటి.
 ఈయోషధి న్నెంట నిడుకొన్న మీరు
 పుష్పైఁడుబల మున్న ముట్టి కొటంత
 వానిఁ జూచినతోన పైఁబడి తన్ని
 గాజుగిన్నెలఁ గొట్టి కలమద్య మెల్ల
 నేలపాలుగడేసి నేర్పునన్ వాని
 మాయదండము గొనుఁడు మలఁగు నాపదలు
 తోడివారలఁ గూడి భూర్తుఁ డామీఁద
 సట్టహాసముఁ జేయు నలుకు పుట్టించు
 నగ్నివర్వకమట్టు లనిపింప మంటఁ
 జూపించి బొగలెగసి చుట్టు ముట్టంగఁ
 గల్పించి తుదకుఁ దాఁ గన్మోఱఁగి యార్చు
 దైర్యమున నిల్వంగఁ దలఁగు నీచుండు.

850

860

అన్న. దారిఁ జూపుమ గొల్ల ! తత్క్షణం బీవు
 వెన్నెంట వత్తుము వేవేగఁ జనుమ

దివ్యకామిని కేలఁ దిరముగా డాలు
హుని సమవఁగఁ దోడె మున్ముందు మనకు.

(ముగ్గురు నిష్క్రమింతురు)

లి. దివ్యభవనము.

ప్రవేశము - కాముఁడు, సత్య.

కాము. అతివ ! లేవఁగఁబోకు మాఱ్ఱ యిది నీకు
కూర్చుండు మోరాంత ! కోపపడఁబోకు
రవ్వంత రుచి చూడు రాజ్య చేలించు.

870

ఈదండ మొక్కమా తేఁద్రిప్పఁగానె
డాబొమ్మ వొదువు రమణి ! నీ వివుడె
చొరరానివనములోఁ బొచ్చి యూర్వసియు
తీవఁదై బోయె నాతీరుగా నిన్నుఁ
బాదపంబవుగాఁగ బంధింపఁగలను
మంత్రశక్తుల కెందు మాఱునై యబల !

సత్య. మూర్ఖ ! ప్రేలకు మోరి ముట్ట న న్దరమె ?
స్వేచ్ఛామనోవృత్తి జనక నీ కగునె ?
భౌతికశరీరమున బంధములు నీడు

మాయల నొఁగాక మందభాగ్యుడవు.

880

జయము ధర్మమె కాంచు సాక్షి యీశ్వరుడె.

కాము. చురచురఁ జూడంగ సుదతి ! యేమాయ
బాధ లేమాయనే పడఁతి నీ కిపుడు

కోపరాపము లిందుఁ గూడవే యింతి !
 స్వప్నమందేన్ దుఃఖవార్తఁ గన వతివ !
 యౌవనోద్రేకమున నడచు సూక్ష్మప్ర
 పంచనువ్యాప్త సుఖభావమాలికఁ
 కందు విచ్చోట నోకరికి : యెల్లప్పుడు ;
 కాలమున దీవ లుత్కృశికలం దొడుగు
 నోజన్ దరుజరర్త ముప్పొంగె నింతి !
 తొలుత నీయమృతబిందుయుతపానంబు
 స్వచ్ఛమైన యుపాధిఁ జల్లనిపరిమళ
 ములఁ బిల్చుచున్నది ముదమునన్ గ్రోలు
 మానాఁడు హరిసుధ నంది దివ్యలకు
 నీయఁడే యటువఁ నెంతయో ముదముఁ
 గూర్చుఁ దాపము మాన్చుఁ గోర్కె లందించు
 మృదువైన యంగముల్ మిగుల చోషిల్లె
 క్రూరతఁ దనులతఁ గుములింప నేల :
 క్రౌర్యమును బాటించి గాసిల్ల నేల ?
 పడఁతీ : ప్రకృతి యిచ్చ భాగ్యమంతయును
 దాటుమాటుగఁ జేసి తప్పఁ జొచ్చెదవు
 మనుజదౌర్బల్యంబు మను దానఁ గాచె ;
 పాటుపడ భోగంబు బాధపడ సుఖము
 పగలెల్లఁ బనిసేయ వలయు విశ్రాంతి.
 అతివ ! నీతాపంబు లడఁచు నీమధువు.

890

900

శత్రు. అచరము ననత్యంబె యగు మోసకాఁడ !
 సచ్చిహృదఁడ బగుచు నద్వైత్తు డెదల
 నడచు నీతిహృద్గ్రమం దనత్యంబె :
 సేహరియి ల్లంటి సేవాస మిదియె :
 ఇదియె నీ వితురత్త యింతులకు మూర్ఖ !
 ఇట్టివిక్రమరూపు రేవంతదృశ్య
 ములు సేయఁజాలునే ముక్తిఁగాంతులను :

910

అచరహృదయుఁడె నన్నరని పొలిండు
 నీయంద్రజాలంబు నీమమోసంబు
 సాధుజేషము నూనఁకాఁగె నింతకును,
 నమృతముఁ బుట్టించి నన్నిటకుఁ దెచ్చి
 పటలఁ బ్రతారింప వలఁతిపానకముఁ
 ద్రావించి మతి చెఱుపఁదరమె ? సేమండ !
 అగుఁగాక యమృతమె యతిపవిత్రంబు,
 దుష్టుఁడవు నీకరదూషితం బగుట
 ముట్టి రుచిఁ జూడంగ మూర్ఖ ! నే నొల్ల.
 సాధుసంగతిఁగాక నదృష్టు వున్నె ?
 సత్త్వ మేదిన దాన స్వాదుత్వ మున్నె ?
 మితభుక్తి గలఁజుత్తు మెచ్చ దారసము.

920

కాము. శుభదంబు లైనట్టి శ్రుతు లన్నవంచు
 మనువు చెప్పిన ధర్మమార్గ మటంచు
 ఋషులు దెల్పినయట్టి ఋజుమార్గమంచు

నియతె, ఓసి, యింద్రియనిగ్రహం బంచుఁ
దాటాకులన్ బ్రాయఁ దళ్యమని నమ్ము
నరునిమూర్ఖత గాక న్యాయ మందున్నె ?

911

ప్రకృతి గర్భభరంబు శ్రమనాక రాన్ని
వితరణశీలమై పెల్లిలేకుండ
విశ్వమంతయు నిండ విరితావిఁ జిమ్మఁ
బాడియున్ బంటయున్ జళవృద్ధి గడుర
జలజంటనందితి జలధి నించార
నేమని ప్రసవించె నేల చెదఁజల్లె :
అనందమును గూర్చి యభిరుచి వింత
భేదముల్ గనిపట్టి ప్రీతి మన కందఁ
డేయ నెంచియెకాక శ్రీలు నిష్కలము.

పట్టుపుర్వులు కోట్లు పనివిని మృదుల
చౌ పట్టుపచ్చని యంగళ్ళ వడకఁ
గాంచుట సుతులజోక యలంకరింప.
ఏమూరి నేకొడువ యింతయున్ చేక
స్వీయనంతానంబు చెందఁగా సుఖము
పూజార్హమౌ సర్వధోగంబు లీయఁ
దనగర్భగోళమున దాచె నవనిధులు,
రత్నరాసులు సాచె రక్తి గర్భమున ;
ఇంద్రియనిగ్రహం బెంచి లోకంబు
కూరాకు సూపంబుఁ గూడుగా మెనవి

910

తెనెటితేటలన్ దీర్చి చాహంబు

950

ముడుకబట్టలఁ గట్టి మురిసిపోవంగఁ

గలసిరి సగమైనఁ గాంచఁగా లేము.

కన్న దింతయు పెగటుగాఁ దోచు మనకు.

పరిపూర్ణదానంబు పాటింపకున్న

నంబుఁ గృతిఘ్నులమనోదిరుదు మనకు ;

స్తుతిపాత్రు సురియింప సూక్ష్మలే గనము ;

తాను వీడఁగలేని కడులోభిప్రభువు

నేవించువాసుని సిరి యబ్బు మనకు,

నీకుసంతానంబు మీనగతిఁ గాంచుఁ,

బ్రక్కతి తనభారమున్ భరియింపలేక

960

యడఁగంగ మనబ్రహ్మకు లతిభారమౌను.

అడదూపిరి నెడ నిరర్థకపుణ్యంబు

నేల క్రుంగఁగఁ జాల నెగడు సస్యములు,

ననిల మంథతమీచ నడచు ఖగతితులు,

పాలించుప్రభు వేడఁ బరువు మితిమీయఁ,

గడలి నిండియుఁ దొంగఁ గ్రాల్ రత్నచయము,

రెత్తనివజ్రాఁ యేచి తారలయి

యూఱక బడియుండు నుపధిసెన్నుడుట,

లోలోనఁ దమరాంతి లుప్తమై చనఁగఁ

బెంపంది కొందరై విధిగ నిను మోముఁ

970

దేటిపారఁగఁజూచుదేలి సిగ్గేది,

చారాజమకుటముల రాజ్యరహస్య
లోకలు వగులంగ నువధి మెలు పెం:

అతివ! విను నామాట అడఁచు సిస్సెన్ :

శీలమని వాదించి చెడి మోసపోకు.

అందమనఁగా ప్రకృతి కగునాచె మదియు
మాయచుండఁగవలయు ; మహిమూర్త్యునగును.

అందలియాధివ్య మగుఁ బరస్పరము

దాగించి ధోగింపఁ, బరమార్థ మిదియ.

వివిధధోగములందు వెగ టున్నె చీల ?

980

యుక్తరాలము వాట నువిన! నిభనము

కోయని పూనట్లు కొమ్మనే వాడి

రల వాంచి నయించుఁ దారుణ్య మెదల.

అంగడిఁ చెట్టనగు నానందప్రకృతి

రానివాసముఁ జేర రానించు నెట్లు ?

ఉత్సవంబుల రచ్చ నుయ్యెలల నూఁపఁ

నినితనము ఛావించి పరులు మెచ్చెదరు.

సంసారపక్షంపుసారు గృహమందె

దాన సంసారియన్ దగునామ మచ్చె ;

చెన్నేది విరుసులా చెక్కుటద్దములు

990

పసలేక కళ డిందువడు దేహకాంతి

యింట దాసిగ నుండ నీచౌనుగాక

నూలు వడకుటలైన సుదుటివ్రా లగుత ;
 చువలేటి బంగారుచాయ గల మేను
 తుమ్మెద బారుతోఁ దులఁదూఁగు వేచి
 శిర కాండజాలమ్ముఁ జిమ్ముకన్దోయి
 యంటి మీటిన విచ్చు నధరబింబంబు
 ఛాగ్యముల కిక్కఱచూ వరువంపుఁజోచు
 సంసారబంధముల నరిగట్టఁ దగఁచి.
 అర్ఛాంతర మగు నీయందచందముల
 రారుణ్యవతి పీవు తలపోసి చూడు.
 తగుమానిసిని వినఁ దగదె నామాట :

1000

సత్య :-

(తనలో)

నిరయవాతావరణ నికటదేశమున
 నసువుగా దెలు మాటలాడంగ నాకు.
 బాహ్యదృష్టులఁ గట్టి వశ్యమైనట్లు
 లపధర్మసూత్రముల్ న్యాయమని పల్కి
 యంతఃకరణవృత్తు లాగఁగాఁ దలఁచె.
 పాపి ప్రత్యేకించి వాదానుకూల
 మైనయుపపత్తుల నందముగఁ దెల్పు
 నాగర్వ మడఁగంగ నప్రతిహతంపుఁ
 బ్రతివాదములు సల్పు బల మెంతో యుండి
 ధర్మ వూరకయున్నఁ దప్ప లోకములు.

1010

(ప్రకాశముగా)

పూతపంటవలంతి పూర్ణగర్భంపు
 ఫలము తెగతినఁగ నుతు ధాషించె నంచుఁ
 బళువ : ప్రకృతి చూట భావ్యంబు గాదు
 సుతుల సౌఖ్యమె కోరు సుజనని యట్లు
 నియమబద్ధముగాఁగ నిజతీవనంబు
 గడుపుధన్యులకుఁగాఁ గల్పించె ఫలము.
 ధనమదకామినీద త్తసురభోగ
 సంతతి పోకలై చని యచ్చటచ్చట
 విషయసుఖములె మెచ్చి పెనుగరువ మూసు
 నొకరిద్దఱిని ముంచి యూపు దోలికల.
 దారిద్ర్యమున స్రుక్కు ధర్మమూర్తులకుఁ
 దగుభాగ మందినఁ దలఁగు భూభరము.
 అపుడె ప్రకృతిఁ గన్న యఖిలఫలరాజి
 చక్కనియుపయుక్తి సమభుక్తిఁ గాంచు
 నపుడె యీశ్వరుఁడందు నభినందనంబు
 లపుడె నుతు లందినటు లానందమందు.
 తిండిపోతులు తఱుచు తిని భక్ష్యవితతి
 స్వర్గమున్ గనలేరు పశుత దము ముట్ట.
 విశ్వాసరహితులై వీధిఁబడి జంతు
 సమకృత్యములు పూని చవుల కెగఁబ్రాకి
 నిందలపాల్సేయు నిజమాతృగృహము.
 వివరింపఁగల దెంతో వినుము చెప్పెదను

1020

1030

చలననంద్రయు వింటి వలదందు వేమె ?

సతిమానధంగంబు సమకట్టు నెవడు

వినరానిమాటలు విన్నించు నెవడు

వానికిఁ దెల్పుఁగా భారతము గలదు,

కాని యుపయోగంబు కానంత లేదు.

చండ్రుకి శీలంబై పదనై నకత్తి

1040

దానిచర్త్యముఁ దెలియ భాతకేన్ వశమె ?

అప్రచక్షియు నాధర్మపథము

విప్పి చెప్పఁగ నాకు విధియైన నేమి ?

అత్మశుద్ధియు దాని కనుపై నశ్రుతియు

నంతరించినవాని కర్థంబు గాదు.

నీవంటిపాపికి నిర్వీర్యునకును

నీరల్లుకొంపయే విత్యభోగంబు ;

తెల్పుఁగూడదు నీకు దివ్యరత్నంబు.

అక్షానతిమిరంపుటావరణ మంది

వికటమగుచాతురి వింతశాస్త్రంబు

1050

ద్రాంతిఁ గొల్పెడు వాదపరికరంబులను,

సమకూర్చి భోగింప సరసుఁడవు నీవె :

మూలలవాదంబుఁ బూని యొప్పింప

బ్రహ్మకై నను వశమె ? భావింపఁ దరమె ?

అయిన యత్నమునేసి యకలంక మపరి

మితమూల్యశీలంపు మేలై నకత్తి

భావింప నాత్మలోఁ బ్రభవించునగ్ని

కీచికామాలలు కెరలి వ్యాపింపఁ
గరుఁగుఁజో చాగుండె కరుణించినట్లు.
పులకరించినయట్లు పుడమి కంపింప
నేలమట్టముదాఁక నీమాయకొంప
పడికూల నిశిరము బగిలిపోకున్నె :

1060

కము :-

(తనలో)

సతి పల్కినది యంత సశ్యమని తోచె
నలలోక మగుశక్తి యడరెఁ బల్కులను
మానవాతీతమగు మహిమ గన్పడె
భవమాది గననట్టి భయమాయె నాకు :
నన్నేద మనిమేష మమరభావంబు
నయినదేహము నిండి వ్యాపించె, మంచు
వలెఁ జల్లనై కంపభాజనం దైన
స్వేదజలపూరంబు చిత్రముగ నిపుడు
మర్త్యత గన్పడె : మహి ననఁహయ
ముమ్మూర్తులను చాలమూర్తులుగఁ జేయ
నమరు లందఱును భయమందినటువోలె ;
సత్త్వింబు వెలయింప సమయంబు వచ్చె,
నతిపదంబును జూడ నచసరం దిదియ.

1070

(ప్రకాశము)

నీయుపన్యాసంబు నిలుపు మోయబల :
నీకుష్కవాదంబు నీనీతిగతులు

మానంఘనియమముల మర్యాద మీతె.

వినఁజాల నిఁకమీద వెలఁది : నీనుడులు

వెట్టియెత్తినవారి ప్రేలడము లనెద.

1080

పిచ్చిమాటలు మాని ప్రీతి నీరసముఁ

గ్రోల వెట్టియుఁ గుదురుఁ గుదురు చేకూరు.

ఒకబొట్టు చవిగొన్న నుత్సాహ మొదవు,

దైన్యంబు హృదయంపుదౌర్బల్య మడఁగు

స్వప్నసౌఖ్యము మించు భాగ్యమే యబ్బు.

చిన్నిబుద్ధులు మాని చింత లటు ద్రోసి

తిన్నఁగా బుద్ధిమై దీనిఁ జవిచూడు.

ప్రవేశము - కవలు

(శర్వరివాక్యము)

ఓరోరినీచుఁడా : యోరిదుర్మదుఁడ :

అబలను నమ్మించి యాగడమునేతె ?

ఈఖడ్గధారల నింతింతఁజేసి

1090

నినుఁ గాకిగ్రద్దలకు నిండుబలి యిత్తు.

(వరివారముతోఁ గాముఁడు వర్షిండును)

ఆగు మోరీ పంద : యతివవలెఁ బాట

నీ కెవఁడు బోధించె నీచాతినీద :

(తమలో)

పీనితో మన కేల వెలిఁబడ్డఁచేప

పురుషుఁడే ? కాలికి బుద్ధులు చెప్పె.

(భర్తృచేవత బయల్పడి)

అయ్యయో : విడిచితిరె : చూమోసగానిఁ
దప్పఁదలఁచితి రీరు తత్తణమ వాని
కడ్డె లాగియుఁ ద్రాటఁ గట్టగావలదె ?
తాఁగట్టిసంకెలల రమణి పడియుండెఁ,
గట్టెను దలక్రిందుగాఁ జేసివైచి
మాయను సడలించుమంత్రముర్ చదువ
లేవఁగల దందాఁక లేదు కార్యంబు.
అయినఁ బోయినదేమి ? అడలఁగా వలదు
స్మృతిఁదగితె నొకయుక్తి మేలగును మనకు.
అలవడెఁ గిన్నరీధ్యానగీతముల
సమకూడెఁ గవి గన్న సత్యదృశ్యముల.

1100

కల దొక్కకన్నియ కడు సాక్షుశీల
కన్యభావము చెడదు కాలంబు చనిన
పేరు సరస్వతి ; విబుధుని తనయ
ఇల్లాండ్రు విబుధున కిరువురు గలరు.
జ్ఞాన మజ్ఞానంబు సవతుకై పోర
జ్ఞాన మిల్లాలగుటఁ జాలలే కంత
గుహలు దొంతలుఁబట్ట గూఢముగ దానిఁ
గూడి కన్నియఁ గాంచి గుప్తముగ సాకె.
అజ్ఞానసతిఁ గూడి యవివేకిసుతునిఁ
గాంచి కష్టములంది గాసిల్లి యంత

1110

చైర్యమున సతి సుతులఁ దరిఁజేరసీక
 జ్ఞానసరస్వతుల సరసకుం జేర్చె.
 తగువారి సీద్ధ్యాదితాత్పర్యమతుల
 సాయమున నవివేకి జననితోఁ గూడి
 తండ్రిని రణమందు దయలేక చంపె.

1120

సుఖముగా నేలుబడి సుతునితోఁ గనుచు
 నజ్ఞానసతి నవతి నాసరస్వతినిఁ
 గట్టించి బాధించి కడకు నిర్వ్వరను
 గంగయమునలు గలియు గంగలోఁ ద్రోసె.
 నాటనుండియుఁ గన్నె నామమున లోనఁ
 బ్రవహించునది సరస్వతియంచు నొప్పె.
 అతిపూతవారిత్ర యాముద్దరాలి
 శీలంబునకు మెచ్చి చెలు లగుచు గంగ
 యమునలు ప్రవాహంపుటద్దాల నాగె.
 నదిలోనఁ గ్రీడించు నాగకన్యకలు
 ముత్యాల ముంజేత ముద్దయను గొంచు
 నాగేంద్రముండటన్ నయమార నిల్పు
 నతివసుస్థితిఁ గొంచి యాదరముఁ జూపి
 వృష్ణుఁ డంతట జాలి వెల్లువై పొంగఁ
 జేతఁ గన్నియశిరము స్పృశియించి తనదు
 కూతుల కిద నమృతకుండ మందుంచి
 యటమీదఁ బన్నీట నంగములు దడుప

1130

సింద్రియద్వారముల నింతె నమృతంబు
జీవలత చిగురించెఁ దెలియ జీవించె
నతివ మృత్యువు దాటి యమరత్వ మందె
నంత నదీదేవతాఖ్య విలసిల్లె.

1140

నేటికిని గన్నెయై నియమంబు నిల్పె.
మందల మునిమాపు మైదానమందు
మలఁగుచు నిచ్చలు మారికాగణము
ఘోద్రభూతముఁగూర్చు శుభదూరమైః
చేష్టలఁ బసిఁబట్టి సిద్ధమూలికల
సమ్మిశ్రితంబైన సరసజీవనముఁ
జిలికించి పోఁగొట్టు జేచె యటంచు

గొల్లఁడు సుతిసేసి కొలువు లందించు.
సుత్తిఁబూని యాగొల్లసుద్దిఁ బాడుచును
నుత్పదము సాగించు నూఁకొట్టి నొకడు.
మల్లెలు మొల్లలు మఱి విరజాడి
సరములు గులాబులు సంపెంగవిరులు
కొల్లలుగ నాయేట గొల్ల లర్పింతు.
ఆకమ్రకిన్నరీధ్యానగీతంబై
ముమ్మాటికిని దెల్పె ముగుడసత్తులను.
శీలప్రభావమున సిలుగులను బాపు
నమృతధారాప్రవాహంబుగా గీతి
కామధువుఁ జిల్కెడు కంతంబు నెత్తి
ధ్యానించి పిల్వంగఁ దరుణి వే వచ్చి

1150

1160

సంకెలలు నడలించు సతి లేవఁగల్గు.
 కన్నెమానముఁ గాచుఁ గాంతసుప్రతము.
 ఆపదలు తరియించె ; ననుభవము మెండు.
 అసహాయురా లంచు నడ్డుపడితీరు.
 యత్నించి చూచెద నానందగీత
 మొకయింత సాయమై యుత్సాహ మీయ.

(గేయము)

అందంపుభారతీ ! ఆగి నీ వున్నచో
 బనె యుండి వినుచుఁ గష్టమునాక నాగీత
 మున నర్థమును గాంచి ముదమున నిటురమ్ము. 1170
 అద్దంబువలె స్వచ్ఛమై స్నిగ్ధమై చల్ల
 నగు నలలయడుగునన్ హాయిగా వసియించి
 కమ్మతావులఁ జిమ్ము కబరికాభారమునఁ
 గలువపూవులు దెచ్చి కట్టి వేణికగాఁగ
 నల్లుకొను నిన్ దలఁతు నాలకింపవె, మాన
 మనఁ భ్రీతి గాదచే, యల వెండిమలలోయ
 వెలసినదేవతపు, వేడెదను భారతీ !
 వినుమమ్మ మాముందుఁ భ్రీతిగా నిలుమమ్మ.
 ఉదధీశుపై నాన యుంచి పిల్చెద నమ్మ.
 పరుణదేవత యిచ్చు భాగ్యరేఖలె యాన

శేషాహిపడగల శ్రేణులే యాన
 గంగయమునల మత్తగజయానమే యాన
 ఇంద్రుని శతధార యేడేడు వాయువుల్
 కృష్ణసీరదగర్భకీలితవిద్యుత్తు
 లేటితరగలఁ దూలు నింద్రసీలఁపుడమ్మ
 సోగరై నాచువలె సుళ్ళఁ దిరిగెడుకురుల్
 కలువకాడలఁ బోలు కరపాళికాతతుల్
 పద్మశోభలమించు పాదముల్ వదనముల్
 భర్మకలశంబులన్ వహించి జతఁగూడి
 జలకేళి సవరించు జలకన్యకలె యాన,
 నిసినిసి నీనీట నీతీరములయందు
 నచ్చంపుమగతాల నాసీననై నెఱుల్
 చిక్కుఁదీయుచుఁ జూపుఁజిలుకులు వఱపెడు
 పాఁపకన్నెల యాటపాటలే యానగా,
 బృంద చూపినశక్తి, వేదవతియోగంబు
 సీతదమయంతుల చిత్తశుద్ధులె యాన,
 పవడంపునెఱ్ఱ విడి భారతీ : లేలెమ్ము
 సీభంగరథసంబు నిలఁగట్టి యొకయింత
 మాకార్యమును దీర్చు, మర్యాదఁ బాటించు
 విశ్వాస మది యుంచు వేడెదను భారతీ :

1190

1200

(వినవె రక్షింపవే)

ప్రచోదము :- సరస్వతి - నలులు

(పాట)

సర:- ఏటిపరి పట్టముగ నేచి పూచినరెల్లు
 నీలివావిలివ్రబ్బ నిండారఁబ్రాకిన
 నీటిపట్టులయందు నీడవలెఁ గదలు నా
 రథ మిప్పు డాపితిని, రత్ననీలపుసిరుల్
 ఛాసిల్ల నుప్పొంగు భంగమాలికలందుఁ,
 గమలగంధము లొలయు కలయంపిజల్లులన్
 ముత్యాలకంకణాల్ మ్రుగ్గులసౌజ గందు
 చంద్రికాసారంపు సాంద్రతోరణరాజి,
 నవరత్నరుచుల విన్యాసంపుఁదీరు
 ప్రతిబింబిత ప్రాంతభర్మకదళీతరు 1210
 కాండనిర్మిత రాజగంభీరవాహినీ
 పదమున, భద్రముగఁ బంకరుహములమీఁదఁ,
 గాలానఁ గందని కలువరేకులమీఁదఁ
 బాచమూనిన గుర్తుపట్ట శక్యముగాక
 వచ్చితి, ధర్మదేవతవమ్మ ! నీ ప్రార్థ
 నల్ వృధా పోఁజన్నె ? న్యాయమే జయమందు;
 పిలిచినపని యేమి వినిపింపు మమ్మ.”

ధర్మ : క్రూరమతి యపవిత్రు గూఢతంత్రమునఁ
 బళుశక్తి, యవినీతి, బలయుక్తికతన
 సతిశీలసత్త్వంబుఁ జైతన్యమాఁగె.

మాప్రాప్తసర్ విని మాయమ్మ యిప్పుడు
 తుచ్చుని మాయలఁ దూల్చి నీశక్తి,
 కట్టుదీడఁగఁజేసి కారుణ్యమతిని,
 సతిజీవములు నిల్పు చైతన్య మిమ్ము.

సరస్వతి : ఖలతంత్రములఁ జిక్కు కన్నెమానంటఁ

గావ నాధర్మంబెగా గొల్లవాఁడ :

(ధీరత సతివంక దృష్టల నునిచి)

తేజస్విని ! నన్నుఁ దిరముగాఁ జూడు

పరమౌషధము లివి పావనవిమల

వాహినీగర్భసంపర్ధితకమల

1230

సరససుధామోదసాంద్ర కంకణము

లౌషధప్రాయంబు లడఁచు రోగములు

నీయురఃకుసుమములు నిండఁ జల్లితిని,

ముమ్మాటిదె కరాగ్రములయందుఁ జల్లి

యధరప్రవాళముల నల్లె చిల్కితిని.

అంటఁగూర్చెదురసము లలముకొన్నట్టి

చలువతాసత్తుల సడలింపఁ జాలి

చెమరుచు చల్లనిచేత నంటితిని;

మాయమంత్రపుశక్తి మచ్చమాసినది;

ఉదయాద్రి సరుణుచు లొలయుటకు మున్నె

1240

గంగామహాదేవి కాంతకుంజమున

నిల్వ వేగము పోవ నియమ మది నాకు.

(అదృశ్య యగును)

(శారద యటుపోప సతి యిటలేచె)

భర్త :

(భ్రానించుచు సరస్వతి నాశీర్వదించును)

తండ్రి వివేకంబు తాత సత్యంబు
 ధర్మమే శీలంబు తాత్పర్యమతిని
 మానినిన్ రక్షించి మహిఁ గీర్తిఁ గంటి.
 నీయుపకృతి మఱువనేర్చు నెవ్వఁడు !
 నిండుజీవనవృద్ధి నీ కగుత మెపుడు !
 తటము వొంగఁగఁజాలుతరఁగగమి వరల
 మంచుమల చటయల మలఁగి ప్రవహించు
 నెలయేటికన్నియల్ చెలఁగి యెగఁబెట్ట
 కుండఁ బరిపూర్ణకర మొగి నిచ్చుఁగాత !
 వేసంగివెట్టలును వేడిగాడ్పులును
 నెఱులు మించిననీదు నెఱికురులచాల్పుఁ
 గంపింప శోషింపఁ గాకుండుఁగాత !
 శిశిరశరదాపగాజీవకల్లోల
 చండోద్ధతుల్ పంకసాత్కృతము గాక
 కరఁగినపటికంపుఁగాంతుల నీను
 నీజీవనఁపుఁదెరువు నిర్మలం బగుత !
 పటికంపుఁతాలను బసిఁడిపంకంబు
 నేటిదరి నీతరగ లెగఁబోయుఁగాత !
 రమ్యహర్మ్యంబుల రాజనగరములు

1250

1260

రమణ నీశిరమున రంజిల్లుఁగాత !
 ఏలా లవంగలత వీరముల నల్ల
 నటనట నీతటము లందగించుతను !

(నతనిఁ జూచి)

కన్నెరో ! రాపమ్మ కదలు మతివేగ.
 ఈకుఁ డిచ్చినయూత యింత యుండఁగనె
 యీనరకము స్వీడి యెగిరిపోవలయు
 మాయలాఁ డేదైన మర్మంబు పన్ని
 యాలసించిన మనల నరికట్టనోపు.

1270

పుణ్యభూమిని మెట్టఁబోవునందాఁక
 మాటాడఁగా రాదు మసలఁగాఁ జనదు.
 ఈసాంద్రవనభూమి నిరు లేచియున్న
 దారిఁజూపుదు, నమ్మ తరలు నావెంట
 మీతండ్రి నగ రిటకు మెలఁత యొకక్రోసు
 నుండ దీరేయి యట నుత్సవంబందు
 సభఁదీర్చి రాజుండ సామంతమిత్ర
 బృందము లభినుతులఁ బ్రీతిఁ దెలుపంగఁ
 గూడిరి దర్శనముఁ గోరి ముదమంది.
 ఒడయని కానంద మొనగూర్చుటకును
 నటవిటగాయకుల్ నాట్యపరివేశ
 ముల్ సల్ప సిద్ధముగఁ బోలఁతి ! తా రుండ్రు.
 నృత్తగీతములందు నేర్పు లేర్పడఁగఁ

1280

జూచి సంతసమంది సోచి వారుండఁ
దటుకున మనరాక తథ్యముగ వారి
ముద మినుమడింపంగఁబోయి కలియుచుము.
నాతిరో : పద పద నక్షత్రరాజి
యుడువీధి కెగఁబ్రాకియున్న నేమాయె
నడిమింట రేవెలుగు నవ్యముగ నుండె.

(నటయరు)

అల్లదే కనుఁడు మీయానందపురము.
దిశకెల్ల వెలుఁగొందె దీపంబు లవిగొ.
ఇదె నగరినటకులనృత్యంబు సాగె
మద్యమర్తత వీరు మనరాకఁ గనరు
తొలఁగ మార్గముఁజెతుఁ బోడనే రండు.

1200

(గేయము)

మిన్నకే తొలఁగుఁడు మీయాట చాలు నిక
మంచిగొల్లలు రండు మలియుత్సవమునాఁడు
మీగొల్లనుద్దులు మీతాండవంబులు
మెచ్చనాయెను వినుఁడు మేరైన మృదుగాన
లాస్యనృత్యములకలాపముల కదనాయె.
లలితమృదుపాదకమలంబు లానందగిన
రంగప్రదేశంబు రాజమణి హర్మ్యంబు
నారదనృత్యంబునకు నుద్దియైనట్టి
నీలంపుటుడువీధి నీఁబెన మగరాల

1300

విగనిగర దగఁజిమ్ము నిద్దంపునేల్వవరఁ
 బనిరికపట్టిన పచ్చనిబయలుల
 మవకన్యకలు సూపు పాటవంబును మీఱు
 వాల్లభ్యమును గన్నవార లిటు వచ్చిరి :
 మిన్నకే రొలఁగుఁడు మీయాట చాలించి.

(భద్రుని లల్లిదండ్రులకుఁ బిల్లం నప్పఁగించుచు.)

“తల్లిరో ! ఇటురమ్ము తమ్ములు సేపు
 మీజనని జనకుండు మిమ్మాదరింతు.”

1310

(పాట)

ఓరాజు : ఓరాణి : యుత్సవసమయమున
 సంతోషసామగ్రి సమకూర్చి తెచ్చితిని.
 చూడుండు చక్కఁగా సోగరై పెరిగినవి
 మూఁడుకొమ్మలు మీకు ముచ్చట యనిపించు
 ఉడుకుశోధనఁజేసి యుత్తకాలమునందు
 శక్తిగాంచియు విభుఁడు సాధించి మెచ్చెను,
 కాంతివిశ్వాసంబు సత్యధీతత్వంబు
 లసిధారపై నిల్చి యచ్చమని పరికించి
 పంపె నీకడ కిప్పుడు పండె నీకోరికలు
 సుస్థిరం బగుకీర్తి శుభకిరీటంబులు
 శిరమునఁ దాల్చిరి, చిద్రూపు పరిపూర్ణ
 కారుణ్యమాలికాకాంతులు వ్యాపింప ;
 విషయవినిపాతంబు విధిమీఱుహృదయంబు

1320

జయశీలురకు లొంగెఁ జక్కగా నశియించె,
జాటనగు విజయంబు జయజయధ్వనులతో:

(అటపాట లాగును)

భరతవాక్యము.

ధర్మదేవత :— ఇపు డభిక్షణల కే నెగిరి పోయెదను

ఇరులు గ్రమ్మక యెచట నినకాంతి యెసఁగు

నతివిశాలము నున్నతాంతరిక్షమున

నాకల్పసుఖపద మందఁగాఁజోదు.

నందనవనములో నారదుం డొకట

1330

గంధర్వకిన్నరకన్యకలు నల్లె

యప్పరోగణములు నందందుఁ జేరి

కల్పకుజములనీడ గానంబునలుప

వీనులవిందుగా వినుచు శ్రమవాయ

విమలవాయువుఁ బీల్చు వేల్పులన్ గూడి.

కుంజపుంజములందుఁ గొమిరెజొంపముల

వాసంతవనలక్ష్మి పరువంబు పొదలె.

సర్వర్తులక్ష్మి తనసారవస్తువుల

నంగడి వెలఁగొనక యమ్మకము సూపు.

క్షత్తిపాసలులేని సురకాంత లివ్వి

1340

కైకొనక ముట్టక కని యనుభవింతు.

మలయమారుత మొలయు మంచిగంధంబు

కమ్మకస్తురితావి గలసి పెనఁగొనఁగ.

ఏపుగా భూజముల నేలాలవంగ

పీరులు లెగఁబ్రాఁకఁ దెరసె నెత్తావి.
 ఇంద్రుచాపవిఘాతి నెకసక్కెమాడు
 నిగ్గు గల్గినపూలు నెత్తావి మిగుల
 విరియఁగాఁ దీరముల విఘకరశిశిర
 జలసేచనము సేయు సాధ్వి నిర్ఘరిణి.
 కాటుకకళలీను గాఢతమాలి

1350

రారమ్యవాటిరల కాశించివాలు
 కాతీరములయందుఁ గంసాదిక్రూర
 రాక్షసులఁ దునుమాడి రక్షించి జనుల
 కృష్ణుండు పలుమాలు క్రీడించె నెచట,
 కలికి రాధికఁబట్ట కన్మోఱఁగిపోయి
 శ్యామతమాలికాచ్ఛాయలు గప్ప
 యమున నల్లనినీటి నగుపడకయున్న
 నెందెందు రాధిక యేడ్చెఁ గరుణముగ,
 నాతావులను దాటి యాగకే పోదు.

వారితనయుండు రతిప్రాణనాథుండు
 స్మరుండును మారుండు మనసిజుండు నాఁగఁ
 బేర్వడ్డ పూవిల్తు పెద్దటిక మంత
 నీకుకోపాగ్నికి నింధనముగాఁగ
 నాతి నదులే పొంగ, నగములే కఱఁగ
 బిట్టు రోదనసేయ విని జాలిఁజెంది
 దేవత లాజంట దివ్యతన్ బొంద
 దీవించి కలిపిరి దిశలు వెలుఁగొందె.
 యౌవన మానంద మను కవల లంత

1360

మారునకు రతికిని గుమారులై రెలమి :

పట్టినకార్యంబు పండె శాంతముగ.

1370

పర్విడుదు నెగురఁగలఁ బంటవలంతి

కడలంది మీటిపోఁ గలను ద్రుటిలోన,

నింగి నేలయు నెచట నిలిచెఁ గొఁగింట

నట కేగి మొగిళుల నంటిపోఁగలను.

కలువవలె రాజుతోఁ గాంతు విశ్రాంతి.

ఉడుగణములో నొక్క యువిదనై యుండు.

అనుసరింపఁగ నన్ను నాన మీ కున్న,

మర్త్య లీ రమరులై మన నిష్ట మున్న,

మహి వీడి దివిఁ గాంచ మన సంత యున్న,

నిహమందె స్వర్లోక మింద్రభోగంబు

1380

నందుకొనెడునదృష్ట మావంత యున్న,

శీలమే ప్రాణమని చిత్తమున నిడుఁడు :

శీలమే యిల నెందు స్వేచ్ఛావిహారి :

బ్రహ్మాండములు మీటి పరముఁ దిలకింప

స్వర్గ మందఁగ నేర్పు వరశీల మిచ్చు.

దుర్బలత శీలంబుఁ దూలిపోకున్న

విభుఁ డొక్కడుండె ననువిశ్వాస మున్న

గోవువెంటను దగులు కోడెవలె విభుఁడు

వెన్నంటి సర్వదా ప్రియుముఁ గల్పించు.

బల మిచ్చు శీలసంపదల నిలఁబెట్టు

1390

ధర్మమే దైవంబు తథ్య మిది సుండి.

ఇది శ్రీ షోడశాంత రాజరాజేశ్వరీ కలోపహిత శ్రీ సత్యానందనాథ
 గురుప్రసాద లబ్ధి సరసకవితాధురంధర సుజనవిధేయ వాఘాలస
 గోత్ర వవిత్ర శ్రీ మదాపస్తంబసూత్ర మహాన్నప్రదాత
 నారాయణ ప్రపాత్ర వేంకటచయన పాత్ర దత్తాత్రేయపుత్ర
 అన్నపూర్ణాగర్భకుక్తిముక్తాఫలాయమాన విద్యత్కవి
 రాజ, కవికులశేఖర, తంత్రసాహిత్యకలాప్రపూర్ణ
 సరిపెల్లి విశ్వనాథశాస్త్రి ప్రణీతంబయిన
 కామవిలాసం బను ద్విపదకావ్యము
 సమాప్తము.

అభిప్రాయములు

1. The Hindu
“ A very successful attempt.”
2. Sri P. V. Rajamannar,
Chief Justice, Madras High Court.
“ Style is chaste and pleasing.”
3. Professor M. Venkatarangiah, M. A.
“ Best classical style of high quality.”
4. Sri V. Ramasubbarayudu, B. A.
A Poet and a Critic.
“ Kamavilasam is a master-piece.”

5. ‘శిరోమణి, విద్వాన్, పి. ఓ. యల్.’

శ్రీ సన్నిధానము సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు
“ కవి రచనము మృదుమధురము, నిర్దోషము ”

6. ‘కళాప్రపూర్ణ, కావ్యస్మృతితీర్థ’

శ్రీ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు
“కవిత్వము సమతల ప్రసారిత హృదినీవతంసము
కరణి నెగుడు దిగుడులులేక వరుగిడుచున్నది.”

7. ‘అభినవ వాగనుశాసన’

శ్రీ పండిత మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు
“స్వకపోలకల్పితముగాఁ గావింపఁబడిన యనువాద గ్రంథ
మిప్పటికిదే నాకంటఁ బడినదనుట యతిశయోక్తికాదు. భాషాను
వాదకుల కుదాహరణముగా దగియున్నదనుట నిర్వివాదము.”

8. ‘ప్రతిభ’

“మూలగ్రంథ ప్రసక్తి తలపెట్టకుండావున్న ఈ కామవిలాసము
సరసము, సరళము, ఉదాత్తము, మనోరంజకము అన
నగును.”

